

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМЛИВОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПОм-24
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Войналович Діани Віталіївни

Керівник канд.пед.наук,
доцент кафедри початкової освіти
Захарова Г.Б.

Кривий Ріг – 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Войналович Діана Віталіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічною доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ	
ПІДПРИЄМЛИВОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	7
1.1. Поняття «підприємливість» у науково-педагогічній літературі ...	7
1.2. Вікові особливості молодших школярів у контексті розвитку підприємливості	13
1.3. Потенціал математичної освітньої галузі у формуванні підприємливості учнів.....	17
1.4. Психолого-педагогічні умови розвитку підприємливості молодших школярів на уроках математики.....	24
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ	
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ	
МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	28
2.1. Стан формування підприємливості учнів у сучасній початковій школі	28
2.2. Методичні прийоми і засоби розвитку підприємливості на уроках математики.....	42
2.3. Експериментальна робота з розвитку підприємливості на уроках математики в учнів 3 класу	48
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	60
ДОДАТКИ.....	66
Додаток А	
Додаток Б	
Додаток В	
Додаток Г	

ВСТУП

Актуальність дослідження розвитку підприємливості молодших школярів у процесі вивчення математичної освітньої галузі зумовлена сучасними суспільними викликами, які потребують формування в особистості не лише знань, а й ключових компетентностей. Однією з таких є підприємливість – здатність проявляти ініціативу, креативно мислити, брати на себе відповідальність, працювати в команді та приймати зважені рішення. Початкова школа є тим періодом, коли активно формується база для подальшого особистісного й інтелектуального розвитку, тому надзвичайно важливо інтегрувати елементи підприємницького підходу в освітній процес уже на ранніх етапах навчання.

Математика, як навчальна дисципліна, володіє значним потенціалом для розвитку підприємливості, оскільки вона вимагає логічного мислення, пошуку рішень, аналізу ситуацій, роботи з кількісною інформацією та прогнозування результатів. У процесі вивчення математики діти можуть навчитися ставити цілі, розробляти стратегії досягнення, оцінювати ризики, співпрацювати з однокласниками в розв’язанні задач і проєктів, що наближені до реального життя. Таким чином, математична освітня галузь є ефективним середовищем для виховання підприємницького мислення й поведінки.

Окрім того, актуальність дослідження підсилюється вимогами Нової української школи, яка акцентує увагу на формуванні наскрізних умінь та життєвих компетентностей. Згідно з Державним стандартом початкової освіти, підприємливість є однією з ключових компетентностей, розвиток якої має забезпечуватися через усі освітні галузі, зокрема математичну. У зв’язку з цим виникає необхідність наукового обґрунтування ефективних підходів, методів і засобів, які сприятимуть інтеграції підприємницького компонента в зміст та організацію навчання математики в початковій школі.

Сучасні дослідники підкреслюють, що розвиток підприємливості в молодших класах потребує застосування інтерактивних методів навчання,

ігрових технологій та проблемно-пошукових завдань, які стимулюють активну позицію учня, творче мислення та готовність до практичної діяльності.

Мета дослідження – вивчити стан формування підприємливості у молодших школярів та визначити ефективність методичних прийомів і засобів розвитку підприємливості у процесі вивчення математичної освітньої галузі.

Завдання дослідження. Відповідно до мети дослідження було визначено такі завдання:

1. проаналізувати теоретичні основи розвитку підприємливості у дітей молодшого шкільного віку;
2. дослідити особливості формування ключових компетентностей, пов'язаних із підприємливістю, у процесі вивчення математики;
3. виявити ефективні педагогічні методи та прийоми, які сприяють розвитку підприємливості молодших школярів;
4. провести експеримент для оцінки ефективності застосованих методичних прийомів і засобів;
5. проаналізувати результати експериментальної роботи та зробити висновки щодо стану формування підприємливості.

Об'єкт дослідження – процес формування підприємливості учнів молодшого шкільного віку на уроках математики.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методи, які сприяють розвитку підприємливості молодших школярів у процесі вивчення математичної освітньої галузі.

Методи дослідження включають аналіз наукової та методичної літератури, педагогічний експеримент, спостереження, анкетування та порівняльний аналіз практичних підходів до розвитку підприємливості в молодших класах. Поєднання теоретичних і практичних методів дозволяє оцінити ефективність різних підходів і виробити обґрунтовані рекомендації для практичної роботи.

Теоретичне значення роботи полягає у систематизації підходів до формування підприємливості у молодших школярів і визначенні ролі математичної освіти в цьому процесі.

Практичне значення — у можливості застосування розроблених методик на уроках математики для стимулювання активності, самостійності та креативності учнів.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Криворізької гімназії № 94 Криворізької міської ради. В експерименті взяли участь учні третіх класів.

Апробація та впровадження результатів кваліфікаційної роботи здійснювалась у формі участі у :

1. IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР» (м. Нікополь, 24.05.2025):

– Гриненко Д. В. Інтеграція підприємницької компетентності в математичну освіту початкової школи. *Освіта XXI Століття: аксіологічний вимір*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 23 травня 2025 року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2025. С.54–57.

2. Публікація у збірнику наукових праць студентів Криворізького державного педагогічного університету:

– Войналович Д. В. Розвиток підприємливості молодших школярів у процесі вивчення математичної освітньої галузі. *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання* : збірник наукових праць студентів. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2025. Вип. 18.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Робота представлена на 65 сторінках друкованого тексту, а також включає в себе 47 джерел зі списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ

МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Поняття «підприємливість» у науково-педагогічній літературі

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку суспільства особливої актуальності набуває питання формування підприємливості як важливої якості особистості. Підприємливість розглядається не лише як здатність до ведення бізнесу, а як ширше поняття, що охоплює ініціативність, самостійність, відповідальність, уміння бачити можливості, приймати рішення та досягати поставлених цілей. У цьому контексті зростає інтерес науковців і педагогів до теоретичного осмислення поняття «підприємливість» і його місця в системі освіти, зокрема в початковій школі [10, с. 134]

Державний стандарт початкової освіти України передбачає формування одинадцяти ключових компетентностей, серед яких важливе місце займає підприємливість. Водночас у міжнародній практиці, відповідно до документа «Рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя», визначено вісім базових до складу яких також входить підприємливість.

В українському Державному стандарті ця якість розглядаються як один із провідних інструментів підготовки учнів до реального життя, що сприяє формуванню сучасного демократичного суспільства, здатного реагувати на виклики глобалізації, динамічний розвиток технологій і зміну вимог ринку праці [15].

Згідно з Рекомендаціями Європейського парламенту, підприємливість трактується як здатність людини втілювати власні ідеї в конкретні дії. Ця компетентність охоплює творчість, інноваційність, готовність до ризику, уміння планувати та реалізовувати проєкти для досягнення поставлених цілей. Вона допомагає людині ефективно діяти як у повсякденному житті, так і у

професійній діяльності, усвідомлювати соціальний контекст своєї праці та використовувати наявні можливості для розвитку суспільства [25].

У науково-педагогічній літературі поняття «підприємливість» трактується по-різному, залежно від підходів і цілей дослідження. Деякі дослідники акцентують увагу на «економічному» аспекті поняття, ототожнюючи його з підприємницькою діяльністю, тоді як інші розглядають підприємливість як особистісну якість, що виявляється у здатності до активної життєвої позиції, креативного мислення, ініціативності та готовності до ризику.

Макарук О. Л. підприємливість розглядає як міждисциплінарну компетентність, що повинна формуватися в процесі навчання в усіх освітніх галузях, включаючи математичну [28, с.136].

У соціальних науках підприємництво розглядається як складне, багатогранне явище, що виникає внаслідок взаємодії ринкових і соціальних чинників, особистісних схильностей та індивідуальних здібностей.

Гуломжон А. Н. підприємливість трактує як сукупність рис і якостей, які допомагають людині досягати успіху не лише в економічній сфері (зокрема ініціативність, креативність, здатність приймати рішення в умовах невизначеності), але й у житті загалом (уміння працювати в команді, долати стрес, ефективно комунікувати, планувати й послідовно виконувати поставлені завдання) [14].

У науковій літературі існує також підхід, який поєднує обидва ці погляди. Ю. Баніт вважає, що підприємництво визначається як результат взаємодії трьох ключових складових: контексту, в якому виникають або створюються можливості; індивідуальних здібностей людини, що дозволяють ці можливості помічати й використовувати; а також практичних навичок, необхідних для реалізації задуманого та досягнення конкретних результатів. Отже, підприємницька особистість не лише бачить сприятливі умови, а й здатна самотійно їх створювати [3, с.10].

Відповідно, метою освіти, що базується на такому підході до підприємництва, є розвиток у здобувачів освіти різних сфер особистісного становлення – зокрема, стимулювання творчого мислення та подолання можливих індивідуальних труднощів, які можуть заважати досягненню поставлених цілей [12, с.14].

Николсон А.М. зауважував, що підприємливість розглядається як здатність діяти самостійно, проявляти креативність і знаходити ефективні способи розв’язання проблем і досягнення цілей, навіть у складних або несприятливих умовах [2, с.118]. Людина з підприємливим мисленням не боїться викликів, упевнено долає труднощі, швидко орієнтується в нестандартних ситуаціях і прагне досягти запланованих результатів. Вона не пасивно очікує змін чи вдалого збігу обставин, а активно створює можливості й використовує їх на свою користь.

Підприємлива особистість вирізняється внутрішньою мотивацією, високим рівнем відповідальності та здатністю мислити стратегічно. Така людина вміє аналізувати ситуацію, передбачати ризики, приймати виважені рішення й діяти рішуче. Вона не лише виконує завдання, а й ініціює нові ідеї, шукає шляхи вдосконалення діяльності та постійно прагне розвитку. Саме тому підприємливість є важливою якістю в будь-якій сфері життя – від навчання до професійної реалізації.

Передусім відзначимо, що відповідно до статті 12 Закону України «Про освіту»(2017) підприємливість характеризується як уміння генерувати нові ідеї й ініціативи, утілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави; як здатність до підприємницького ризику [19].

Українська мала енциклопедія трактує «підприємливість» у двох значеннях: широкому та вузькому. Згідно з першим «підприємливість» є синонімом слова «ініціативність» та полягає у практичній кмітливості та здатності активно діяти. У вузькому ж значенні – це уміння людини отримати найкращий результат за умови найменших затрат [1].

З огляду на це, формування підприємливості слід розпочинати ще в дитинстві, особливо в початковій школі, коли активно формуються риси характеру та основи мислення. Математика як навчальний предмет дає широкі можливості для розвитку таких якостей через розв'язування нестандартних задач, проєктну діяльність, роботу в команді та самостійний пошук рішень. Таким чином, інтеграція підприємницьких підходів у математичну освіту сприятиме всебічному розвитку молодших школярів [28, с.138].

У сучасному суспільстві освіта виконує не лише функцію передачі знань, а й формування компетентностей, необхідних для ефективного життя та професійної діяльності в умовах швидких соціально-економічних змін. Однією з них є підприємливість, яка передбачає ініціативність, здатність до самостійного прийняття рішень, організаторські навички та креативне мислення.

У контексті оновлення системи освіти України, Новій українській школі (НУШ) властиве спрямування на розвиток ключових компетентностей, серед яких особливо важливою є підприємливість. За словами А. Василюка, «підприємливість у дітей формується не сама по собі, а через систему цілеспрямованих освітніх впливів, інтегрованих в освітній процес» [10, с. 54].

Як зазначив А. Гельбак «Підприємливість – це комплексна компетентність, яка включає знання, уміння, навички, особистісні якості та мотивацію до досягнення успіху в особистому та професійному житті. Вона передбачає поєднання творчих здібностей, про-активності, ризикованості, відповідальності, самоконтролю, а також здатності до саморозвитку та самовдосконалення» [13, с.24].

Молодший шкільний вік – надзвичайно сприятливий період для формування цих якостей, оскільки саме в цей час формується особистісна активність, інтереси й життєві орієнтації. Тому актуальним є питання розвитку підприємливості саме в процесі навчання, особливо у молодших класах, де закладаються основи майбутніх компетентностей [38, с.105].

Особливу роль у розвитку підприємливості відіграє математична освітня галузь. Математика, як відомо, не лише формує логічне мислення та аналітичні навички, а й сприяє розвитку здатності до планування, прогнозування результатів, прийняття оптимальних рішень та обґрунтування власних дій. За результатами дослідження С. О. Скворцової та О. В. Онопрієнко «математичні завдання, орієнтовані на практичні ситуації, сприяють розвитку мислення, що лежить в основі підприємницьких навичок» [38, с. 104].

Ю. Білова вважає, що підприємливість – це психологічна якість, яка дозволяє особистості творчо шукати та реалізовувати нові ідеї і розв’язувати різні проблеми у повсякденному, професійному та соціальному житті [8, с. 16]

Поєднання математичної освіти з елементами підприємництва забезпечує відчутну дидактичну цінність. Адже математика не лише розвиває логіку й аналітичне мислення, а й є платформою для проектної діяльності. Учні вчаться трансформувати абстрактні знання в конкретні сценарії, що наближені до реального світу. Таким чином, уроки математики можуть стати простором для розвитку підприємливості – навичок, без яких успішна соціальна та професійна самореалізація неможлива [17, с.50]

Підприємливість – це не лише важлива риса характеру для бізнесменів, а й необхідна якість для кожної людини, оскільки вона належить до духовної сфери розвитку особистості. Вона охоплює низку ключових характеристик, які сприяють самореалізації, ефективній взаємодії з іншими та активній життєвій позиції [43].

До таких якостей, зокрема, належить вміння брати на себе відповідальність, тобто усвідомлювати і приймати наслідки своїх вчинків та виконувати покладені обов’язки. Самостійність проявляється у здатності орієнтуватися в нових обставинах, аналізувати свої дії та знаходити нові підходи до виконання завдань. Ініціативність означає готовність з власної волі організовувати як особисту, так і спільну діяльність [17, с.51].

Серед інших важливих рис також варто виокремити працьовитість – любов до праці та здатність зосереджено й ефективно працювати; творчість – здатність створювати нові, оригінальні й суспільно корисні ідеї чи продукти; наполегливість – уміння не здаватися перед труднощами; організованість – навички планування та дотримання чіткого порядку дій; чесність – відвертість і правдивість у спілкуванні та поведінці. Усі ці риси є складовими підприємливої особистості й важливими для повноцінного розвитку дитини [17, с. 52].

У сучасній освіті підприємливість трактується як сукупність універсальних компетентностей, які впливають на всі аспекти людського життя – від особистісного розвитку до активної участі в суспільному житті, а також під час виходу чи повернення на ринок праці як найманого працівника, самозайнятої особи або засновника власної справи – культурної, соціальної чи економічної. Ці компетентності охоплюють кілька ключових напрямів [23, с 56].

Перший стосується ідей та можливостей – це здатність помічати перспективи, проявляти творчість, оцінювати власні задуми, дотримуватися етичних принципів і мислити врівноважено. Другий напрям пов'язаний із ресурсами, що включає усвідомлення власних можливостей, упевненість у собі, мотивацію та наполегливість, уміння залучати й ефективно використовувати ресурси, володіння фінансовими та економічними знаннями, а також здатність надихати інших. Третій напрям спрямований на дію – він охоплює ініціативність, уміння планувати та керувати діяльністю, працювати в умовах невизначеності й ризику, співпрацювати з іншими в команді та безперервно навчатися, набуваючи нового досвіду [19].

Отже, підприємливість є комплексною міждисциплінарною компетентністю, визнаною як ключова якість в Україні та ЄС, яка охоплює здатність генерувати нові ідеї, брати на себе відповідальність та успішно втілювати ініціативи. Формування цієї якості є актуальним завданням для підготовки учнів до викликів глобалізації і повинно розпочинатися з молодшого шкільного віку. Це відбувається через систему цілеспрямованих

освітніх впливів, зокрема інтеграцію підприємницьких підходів у математичну освітню галузь. Такий підхід забезпечує розвиток ініціативності, креативності, самостійності та сприяє успішній соціальній самореалізації школярів.

1.2 Вікові особливості молодших школярів у контексті розвитку підприємливості

Розвиток підприємливості в учнів початкової школи потребує урахування їхніх вікових особливостей, адже саме вони визначають можливості засвоєння нового досвіду, формування ключових компетентностей та розвиток особистісних рис. Молодший шкільний вік є чутливим періодом для закладання основ майбутньої самостійності, відповідальності, креативності та ініціативності — якостей, що безпосередньо пов'язані з підприємницьким мисленням. У цей період у дітей активно розвиваються психічні процеси, мотиваційна сфера та соціальні навички, що створює сприятливі умови для формування елементів підприємливості [11, с. 73].

Молодші школярі вирізняються високим рівнем пізнавальної активності, допитливістю, бажанням отримувати нові знання та емоційно позитивним ставленням до навчання. Водночас їхня діяльність ще значною мірою залежить від дорослих, тому формування підприємницьких якостей має відбуватися в доступній, ігровій та практично орієнтованій формі. Важливим чинником є створення умов для розвитку самостійності в мисленні та діях, адже саме через поступове розширення зони відповідальності дитина вчиться приймати рішення, діяти ініціативно та бачити зв'язок між зусиллями й результатом [23, с. 124].

Особливості емоційної сфери молодших школярів також мають значення: діти цього віку емоційно вразливі, чутливі до оцінки дорослих та потребують підтримки у формуванні впевненості в собі. Тому під час розвитку

підприємливості важливо зосереджуватися на створенні позитивного освітнього середовища, де дитина не боїться помилятися, а помилка сприймається як досвід. Успіх і заохочення стимулюють віру у власні сили та мотивують до нових ініціатив.

Тепер розглянемо ідеї, які можливо безпосередньо використовувати для навчання підприємливості у молодших школярів: [11, с.72]

1.Розвиток творчого та інноваційного мислення

Потрібно заохочувати учнів до генерації нових ідей та пошуку нестандартних рішень. Допмагайте їм бачити можливості там, де інші помічають лише труднощі.

2.Формування навичок співпраці та комунікації

Навчати дітей працювати в команді, обмінюватися ідеями, слухати одне одного та враховувати думки інших.

3.Розвиток відповідальності та вміння вирішувати проблеми

Пояснити, що кожна дія має наслідки, і важливо приймати обдумані рішення. Формуйте в дітей відповідальне ставлення до своєї поведінки та діяльності.

4.Використання практичних завдань

Залучити учнів до діяльності, яка наближена до реального життя, наприклад:

- створення бізнес-плану для шкільного ярмарку;
- виготовлення товарів для продажу;
- організація невеликих шкільних проєктів із реальним результатом.

5.Обговорення ролі підприємливих людей у суспільстві

Вести бесіди про значення підприємництва, важливість ініціативності та активної позиції у житті.

6.Підтримка віри у власні сили та розвиток позитивного мислення

Допомогати дітям розвивати впевненість у собі, не боятися помилок та вірити у власний успіх.

7.Навчання фінансової грамотності

Ознайомити учнів із базовими поняттями щодо грошей, заробітку, витрат та ефективного використання ресурсів.

8.Знайомство з підприємницьким досвідом через приклади

Залучити дітей до читання книг, перегляду відео, участі в лекціях чи заняттях, присвячених історіям успішних підприємців.

9.Створення умов для розвитку підприємницьких здібностей

Організовувати шкільні ініціативи, де учні можуть спробувати себе у ролі підприємців, наприклад:

- відкриття шкільного міні-магазину;
- вирощування рослин і продаж урожаю;
- створення власних ігор, книжок чи виробів ручної роботи.

Варто зазначити, що формування компетентності «підприємливість» стало основною метою проєктів «Шкільна академія підприємництва» та «Уроки з підприємницьким тлом», які реалізовував Центр розвитку освіти у межах Програми освітнього розвитку МЗС. При цьому не ставилося за мету впровадження нового навчального предмета чи заміна дисципліни «Економіка» на «Підприємництво». Основне завдання освітян полягало в іншому – у пошуку ефективних способів розвитку підприємливості учнів у межах існуючих навчальних предметів, визначенні методів і підходів, які б сприяли формуванню цієї компетентності відповідно до європейських орієнтирів [13].

Наразі вважаємо доцільним проаналізувати зміст тем, пов'язаних із підприємливістю та фінансовою грамотністю, у курсі математики початкової школи НУШ за авторською програмою О. Муравіної [44]:

У першому класі діти знайомляться з числами та цифрами, а паралельно – з одиницями вимірювання вартості: копійкою та гривнею. Учні вчаться розпізнавати монети різних номіналів (10, 25, 50 копійок; 1, 5, 10, 20 гривень), а також виконувати прості операції з ними – підбирати та перераховувати гроші для оплати товарів у межах 20 гривень.

У другому класі вводиться базове поняття фінансів та їхні основні функції: міра вартості, засіб обігу, платіжний засіб і спосіб накопичення. Діти розширюють свої знання про грошові одиниці: працюють з монетами та купюрами номіналом до 100 гривень, оскільки лічба у 2 класі здійснюється в межах сотні. Учні опановують уміння переводити гривні в копійки та навпаки, знайомляться з поняттями «ціна», «кількість», «вартість», розв'язують задачі, пов'язані з купівлею товарів, оплатою та отриманням здачі. На цьому етапі також обговорюється поняття кишенькових грошей і можливі варіанти їх витрачання, наприклад, на шкільні обіди.

У третьому класі школярі продовжують вивчати грошові знаки, включно з купюрами номіналом до 1000 гривень, та вдосконалюють навички переведення гривень у копійки й назад. Учні активно користуються формулою вартості покупки ($\text{ціна} \times \text{кількість} = \text{вартість}$), розв'язують різноманітні задачі на визначення ціни, кількості або вартості товару. Обсяг кишенькових грошей, які дитина може мати, також зростає — до приблизно 100 гривень. На цьому етапі учні повинні орієнтуватися в цінах на основні продукти, канцелярське приладдя та інші повсякденні речі.

У четвертому класі діти продовжують працювати з умінням переводити гривні в копійки та навпаки, а також застосовують формулу вартості покупки в різних типах задач. З'являються нові фінансові поняття, такі як статті доходів і витрат сім'ї, сімейний бюджет та планування бюджету. До завершення початкової школи учень має мати чіткі уявлення про вартість основних речей — одягу, взуття, засобів побутового призначення — і розуміти базові принципи раціонального фінансового планування.

Важливим завданням педагога є також добір надійних джерел інформації, підготовка матеріалів для критичного читання та самостійної творчої діяльності учнів. Від наукової достовірності та обсягу поданої інформації, якості запитань і чітко сформульованого алгоритму дій залежить рівень сформованості ключових компетентностей школярів, зокрема підприємливості.

Безперечно, одним із найефективніших засобів розвитку життєвих і підприємницьких компетентностей є метод проєктів. Працюючи над проєктами, молодші школярі вчать критично мислити, усвідомлювати практичну цінність набутих знань, генерувати нові ідеї, співпрацювати, удосконалювати себе й прагнути успіху [17,с. 51]

Дослідники підкреслюють, що вже в молодшому шкільному віці діти здатні розуміти значення підприємницької компетентності, якщо вони навчаються самостійно ставити цілі, планувати та організовувати роботу, раціонально використовувати ресурси, враховувати час, об'єктивно оцінювати результати й сумлінно виконувати свої обов'язки.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування ключових особистісних якостей, зокрема підприємливості, яка проявляється через ініціативність, креативність, відповідальність та вміння приймати рішення. Особливості психічного, емоційного й соціального розвитку дітей цього віку вимагають особливого педагогічного підходу, що дозволяє максимально реалізувати потенціал кожної дитини. У цьому контексті важливо не лише враховувати вікові характеристики молодших школярів, а й створювати сприятливі психолого-педагогічні умови, які забезпечують ефективне формування підприємницької компетентності на ранніх етапах навчання [32, с.39].

1.3 Потенціал математичної освітньої галузі у формуванні підприємливості учнів

У сучасному суспільстві, яке стрімко трансформується під впливом цифрових технологій та глобалізаційних процесів, зростає потреба у формуванні в молоді не лише фахових знань, а й ключових життєвих компетентностей. Однією них є підприємливість – здатність ініціювати і реалізовувати ідеї, приймати відповідальні рішення, діяти проактивно та

ефективно в різних життєвих і професійних ситуаціях. Освіта повинна сприяти розвитку підприємливого мислення з раннього віку, і важливо усвідомити, що цей процес має охоплювати не лише гуманітарні чи економічні дисципліни, а й природничо-математичну галузь [32, с.39].

Математика, як базова навчальна дисципліна, відіграє ключову роль у розвитку логічного, критичного та аналітичного мислення. Вона формує вміння аргументувати, аналізувати дані, знаходити закономірності, планувати дії та прогнозувати результати – всі ці навички є надзвичайно цінними в контексті підприємницької діяльності. Через розв'язування прикладних задач, моделювання ситуацій з реального життя, проєктну діяльність та використання інноваційних методик навчання, математика може стати потужним інструментом розвитку підприємливості [17, с.50].

Сучасні освітні програми дедалі більше орієнтовані на формування міжпредметних зв'язків та розвиток наскрізних умінь, що сприяє інтеграції елементів підприємницької освіти в межах математичного контенту. Це відкриває нові можливості для педагогів – використовувати уроки математики як платформу для розвитку ініціативності, креативності, уміння працювати в команді, управляти ресурсами та приймати обґрунтовані рішення. Такі підходи відповідають сучасним вимогам Нової української школи, яка ставить у центр особистість учня та його здатність успішно діяти в реальному житті [44].

Особливу увагу було приділено розвитку компетентності «ініціативність і підприємливість». Ця компетентність передбачає здатність учня самостійно генерувати ідеї, приймати рішення, планувати та реалізовувати задумані проєкти з урахуванням реальних потреб, ресурсів і можливостей. Крім того, вона включає вміння оцінювати ризики, ефективно розпоряджатися фінансовими ресурсами, критично мислити та знаходити оптимальні рішення у типових життєвих і професійних ситуаціях.

Математика має всі необхідні передумови для того, щоб стати платформою для формування підприємливості. На уроках цього предмета створюються ситуації вибору, аналізу, планування, де учні навчаються

проектувати власну діяльність. Проблемні ситуації, що моделюються на уроці, викликають інтерес, стимулюють пізнавальну активність і дають змогу кожному учневі відчувати себе успішним. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграє мотиваційне середовище уроку: вже на етапі вступу до теми необхідно встановити зв'язок між математичними знаннями та реальним життям, активізуючи при цьому особистий досвід учнів [44].

Особливу роль на уроках математики відіграє кожна навчальна задача, адже саме вона визначає зміст, динаміку та ефективність освітнього процесу. Вдало підібрана задача створює сприятливі умови не лише для розвитку математичної компетентності школярів, але й для формування інших ключових компетентностей, передбачених концепцією Нової української школи. Методично грамотно організоване розв'язування таких задач сприяє вихованню в учнів уміння досліджувати, аналізувати, висувати нові ідеї, знаходити шляхи розв'язання проблемних ситуацій – якостей, що безпосередньо пов'язані з проявами підприємливості [25].

Формування підприємливості учнів під час вивчення математики значною мірою залежить від створення позитивного емоційного фону на уроці, який можна досягти через цікаві задачі, що викликають інтерес і стимулюють мислення. Не заперечуючи користь інших підходів – таких як прикладна спрямованість, інтерактивні технології чи створення проблемних ситуацій, – вважаємо важливим, щоб кожен учитель математики усвідомлював потенціал самого процесу розв'язування задач як захопливого й творчого виду діяльності. Це має значення на всіх рівнях навчання – у початковій, базовій і старшій школі [34].

Щоб ефективно розвивати підприємницьку компетентність, доцільно впроваджувати відповідні методи та форми навчання. Наприклад, робота в групах чи парах розвиває навички співпраці, вміння брати відповідальність, дискутувати, переконувати й шукати компроміс. Застосування інтерактивних методів (мозковий штурм, «мікрофон», «коло ідей») на початку уроку сприяє формуванню ініціативності та залученню кожного учня до активної роботи.

Таблиця 1.1

Методи і засоби формування підприємництва на уроках математики

Метод/Засіб	Очікуваний ефект	Приклад використання
Розв'язування прикладних задач	Формування навичок застосування математики в житті	Задача про планування сімейного бюджету
Робота в групах / парах	Розвиток комунікації, співпраці, лідерських якостей	Проект «Відкрий власну справу»
Інтерактивні вправи («мозковий штурм», «мікрофон»)	Стимулювання ініціативності, творчого мислення	Обговорення шляхів оптимізації витрат
Проектна діяльність	Генерація ідей, планування, презентація результату	Створення фінансового плану для подорожі
Домашні завдання міжпредметного типу	Узагальнення знань, пошукова діяльність	Порівняльний аналіз цін на товари в різних магазинах

Розв'язування прикладних задач.

Використання прикладних задач на уроках математики є одним із найефективніших методів формування підприємницького мислення. Його перевагою є те, що учні навчаються застосовувати математичні знання у реальних життєвих ситуаціях – наприклад, під час розрахунків бюджету, визначення прибутку чи відсоткових ставок. Це сприяє розвитку логічного й економічного мислення, формує здатність аналізувати дані, прогнозувати результати та приймати обґрунтовані рішення. Такі задачі допомагають школярам зрозуміти практичну цінність математики, підвищують мотивацію до навчання та створюють підґрунтя для формування фінансової грамотності [12, с. 14].

Недоліком цього методу може бути складність підбору завдань, які одночасно відповідали б навчальній програмі та мали прикладний, підприємницький зміст. Учні з нижчим рівнем підготовки іноді відчують труднощі в абстрагуванні від математичних дій до реальних економічних процесів. Крім того, цей метод потребує часу для пояснення контексту задачі, обговорення варіантів розв'язання та рефлексії результатів. Якщо ці етапи пропустити, навчання може перетворитися на механічне обчислення без глибшого розуміння економічної суті.

Робота в групах / парах.

Цей метод сприяє розвитку комунікативних і соціальних навичок, що є основою підприємництва. Робота в групі формує лідерські якості, вміння домовлятися, аргументувати власну думку, розподіляти обов'язки та нести відповідальність за спільний результат. У процесі групових занять учні навчаються спільного прийняття рішень, розвивають критичне мислення й навички планування, що є важливими для командної роботи в бізнесі. Проекти на кшталт «Відкрий власну справу» дозволяють учням змодельовати реальну підприємницьку ситуацію, відчувати себе учасниками економічного процесу.

Разом із тим, групова робота має певні недоліки. Іноді активні учасники беруть на себе більшу частину завдань, у той час як інші залишаються пасивними спостерігачами, що ускладнює об'єктивну оцінку індивідуального внеску. Також виникають труднощі з організацією часу, узгодженням позицій або конфліктами в команді. Для ефективності методу вчителю потрібно ретельно продумати структуру завдання, ролі учасників та систему контролю, щоб забезпечити рівноправну участь усіх школярів.

Інтерактивні вправи («мозковий штурм», «мікрофон»).

Інтерактивні методи дають змогу стимулювати ініціативність, креативність і гнучкість мислення учнів. Вони створюють умови для вільного обміну ідеями, активного пошуку рішень і творчого підходу до математичних та економічних проблем. Під час «мозкового штурму» школярі вчаться генерувати варіанти виходу з певної ситуації, оцінювати ризики й переваги, що безпосередньо пов'язано з підприємницьким мисленням. Такі вправи активізують увагу, сприяють емоційному залученню та підвищують мотивацію до навчання [32, с. 40].

Однак недоліком може бути недостатня глибина опрацювання матеріалу, якщо діяльність залишається лише на рівні ідей без подальшого їх аналізу чи практичного застосування. Участь у дискусії може бути складною для сором'язливих або невпевнених учнів, що призводить до нерівномірної активності. Крім того, інтерактивні методи вимагають від учителя високого

рівня підготовки, чіткого модераторського контролю та здатності швидко орієнтуватися в потоці думок, щоб спрямувати роботу в конструктивне русло.

Проектна діяльність.

Метод проєктів має значну перевагу у формуванні підприємницьких компетентностей, адже учні проходять повний цикл від ідеї до реалізації та презентації результату. Вони навчаються планувати свою діяльність, визначати цілі, розподіляти ресурси та оцінювати ефективність рішень. Створення фінансового плану для подорожі чи власного бізнесу допомагає відчутти практичну значущість математики, сприяє розвитку креативності, самостійності та відповідальності. Цей метод особливо ефективний для інтеграції математичних знань з іншими навчальними дисциплінами [24, с. 120]

Водночас проєктна діяльність вимагає значних часових та організаційних ресурсів. Учням складно самостійно структурувати роботу, розподілити етапи та довести завдання до кінця без належної підтримки вчителя. Якщо відсутній чіткий алгоритм, учні можуть зосереджуватися більше на творчій частині, ніж на математичних розрахунках. Також складно оцінити індивідуальний внесок кожного учня у колективному проєкті, що потребує додаткових критеріїв оцінювання.

Домашні завдання міжпредметного типу.

Цей метод дає можливість поєднати математичні знання з іншими галузями — економікою, географією, інформатикою, технологіями. Такі завдання сприяють формуванню дослідницьких умінь, самостійності, вмінню аналізувати інформацію та робити висновки. Порівняльний аналіз цін на товари в різних магазинах дозволяє учням зрозуміти принципи ринку, конкурентоспроможності та оптимізації витрат, що є основами економічного мислення. Учні усвідомлюють зв'язок між навчальними предметами і реальним життям, що підвищує їхню зацікавленість [24, с. 111].

Серед недоліків варто зазначити ризик перевантаження учнів, оскільки міжпредметні завдання вимагають більше часу, ніж звичайні домашні роботи.

Не всі школярі мають достатній рівень самостійності або доступ до необхідних джерел інформації. Крім того, без належного зворотного зв'язку від учителя така робота може втратити навчальний ефект. Тому важливо забезпечити чіткі інструкції, критерії оцінювання та можливість представлення результатів у класі, щоб учні бачили значущість виконаних завдань.

Особливе значення у формуванні підприємницького мислення має включення до освітнього процесу задач прикладного та підприємницького характеру. Такі задачі не лише забезпечують практичну орієнтацію змісту, а й мотивують учнів до вивчення нового матеріалу. Зокрема, розгляд ситуацій, що виникають у повсякденному житті (облік витрат, обчислення прибутку, складання графіків доходів і витрат), сприяє усвідомленню цінності математичних знань у реальному світі. Спочатку учнів приваблює розв'язування окремих задач, пізніше – вивчення цілих тем, а згодом – інтерес до самої науки як важливого інструмента у вирішенні практичних проблем [24, с. 77].

Отже, ефективне формування підприємливості на уроках математики можливе за умови цілеспрямованої організації освітнього процесу, де поєднуються мотивація, практичний зміст, інтерактивні методи, міжпредметні зв'язки та елементи проєктної діяльності. Саме така організація уроку сприяє розвитку ціннісного ставлення до знань, формуванню впевненості у власних силах та усвідомленню ролі математики як інструменту досягнення особистого та соціального успіху.

Таким чином, математична освітня галузь має значний потенціал у формуванні підприємливості як компетентності. Усвідомлення цього потенціалу та його цілеспрямоване використання в освітньому процесі є важливим кроком до підготовки молоді до викликів XXI століття. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз можливостей, які математика надає для формування підприємливого світогляду, що й стане предметом розгляду у цьому підрозділі.

1.4. Психолого-педагогічні умови розвитку підприємливості молодших школярів на уроках математики

Формування підприємливості в молодших школярів набуває дедалі більшої актуальності в умовах сучасного освітнього середовища, яке орієнтоване на розвиток активної, ініціативної та відповідальної особистості. У початковій школі закладаються основи світогляду дитини, формуються перші уявлення про самостійність, відповідальність, уміння ставити цілі та досягати їх. Саме тому важливо вже на цьому етапі створити умови, які сприятимуть розвитку підприємницького мислення, здатності приймати рішення, організовувати власну діяльність і творчо підходити до розв'язання навчальних і життєвих ситуацій.

Уроки математики є особливо сприятливим середовищем для розвитку підприємливості, оскільки математична діяльність передбачає логічний аналіз, пошук оптимальних рішень, моделювання ситуацій, що мають прикладний характер. Використання сюжетних задач, практико-орієнтованих вправ та ігрових форм роботи дає можливість поєднати математичний зміст із життєвим досвідом дітей, формуючи в них уміння планувати, аналізувати, оцінювати результати та відповідально ставитися до прийнятих рішень. Таким чином, психолого-педагогічні умови, створені в процесі викладання математики, стають важливим чинником розвитку підприємливості молодших школярів.

Першою психолого-педагогічною умовою є *створення розвивального освітнього середовища, що стимулює ініціативність та самостійність*. У молодшому шкільному віці діти активно формують основи самосвідомості, самостійності та відповідальності. Тому важливо створити таке освітнє середовище, яке сприятиме виявленню ініціативи, дасть змогу учням приймати прості рішення, самостійно виконувати завдання, проявляти творчість і бути активними учасниками освітнього процесу. Таке середовище

має бути емоційно безпечним, відкритим до експериментів і помилок, що особливо важливо для розвитку підприємливості [24, с. 128].

Педагогічна взаємодія в цьому середовищі повинна базуватися на засадах підтримки, довіри й співпраці. Учителеві важливо виступати не лише джерелом знань, а й фасилітатором, який стимулює учня до роздумів, пошуку нових рішень, самостійного вибору способів виконання завдань. Учням потрібно надавати можливість працювати над міні-проектами, створювати власні ініціативи в межах класу (наприклад, «класний ярмарок», «шкільний банк ідей»), що дозволяє застосовувати елементи підприємництва на практиці [27, с. 356].

Також доцільно використовувати організацію освітнього простору, яка підтримує активність та самостійність: змінні робочі осередки, куточки для самостійної діяльності, візуальні інструкції. Чітке, структуроване, але гнучке середовище допомагає молодшим школярам відчувати контроль над своїми діями, водночас поступово привчаючи до відповідальності – важливої якості підприємливої особистості.

Другою умовою є *використання ігрових, проєктних і діяльнісних методів навчання*. З огляду на вікові особливості молодших школярів, найефективнішими є методи навчання, що поєднують гру, діяльність і практичне застосування знань. Гра для дітей цього віку — природний спосіб пізнання світу, і саме в грі вони можуть навчатися планувати дії, обирати стратегії, домовлятися з іншими, розподіляти ролі, тобто реалізовувати базові компоненти підприємницької поведінки. Ігрові ситуації дозволяють моделювати реальні життєві обставини, у яких діти навчаються приймати рішення та нести за них відповідальність [24, с.47].

Проектна діяльність — ще один ефективний засіб формування підприємливості. Навіть у початковій школі діти здатні брати участь у простих навчальних або соціальних проєктах, наприклад, створення виробу для благодійної акції, організація шкільного заходу чи мінібізнесу. У процесі роботи над проєктами діти вчаться планувати, розподіляти обов'язки,

вирішувати проблеми, презентувати результати – усе це важливі навички для розвитку підприємницького мислення [13, с. 20].

Діяльнісний підхід вимагає від педагога створення ситуацій, у яких дитина не просто отримує знання, а застосовує їх у практичній діяльності. Це можуть бути навчальні задачі з відкритим кінцем, кейси, симуляції, де дитина має знайти спосіб досягти певної мети. Такий підхід допомагає формувати активну позицію в навчанні та житті, а також розвивати здатність до ініціативної дії – ключову складову підприємливості [27, с. 355].

Третьою психолого-педагогічною умовою є *формування позитивної мотивації до навчання та розвитку віри у власні сили*. Молодші школярі дуже чутливі до оцінки з боку дорослих, а їхня самооцінка ще не є стабільною. Тому важливою умовою розвитку підприємливості є формування позитивного емоційного ставлення до навчання, створення ситуацій успіху та підтримка дитини на шляху до самореалізації. Учні мають відчувати, що їхні зусилля цінуються, а помилки – це частина освітнього процесу, а не провал. Такий підхід формує впевненість у собі, готовність брати на себе ініціативу та ризикувати – що є базовими рисами підприємливості [14, с. 947].

Підтримка внутрішньої мотивації можлива через навчальні завдання, які викликають інтерес, виклик або практичне значення для учнів. Це можуть бути ситуації вибору: учень обирає тему мініпроєкту, спосіб розв'язання завдання чи навіть роль у команді. Важливо, щоб діти бачили результат своєї праці, мали змогу порівнювати прогрес, а не тільки змагатися з іншими. У молодшому шкільному віці мотивація формується через гру, цікавість, пізнавальні емоції та бажання бути успішним в очах значущих дорослих [44].

Педагог повинен виступати джерелом натхнення, наставником і підтримкою. Заохочення ініціативності, похвала за зусилля, а не лише за результат, формування довіри між учнем і вчителем сприяють тому, що дитина починає вірити у свої можливості. А саме ця віра – фундамент для формування активної, відповідальної та підприємливої особистості вже з молодшого шкільного віку [44].

Четвертою важливою психолого-педагогічною умовою є *цілеспрямоване використання математичного змісту для розвитку логічного, критичного та економічного мислення молодших школярів*. Математика як навчальний предмет має унікальний потенціал для формування підприємливості, оскільки включає завдання, що передбачають обчислення, порівняння, аналіз, роботу з величинами та моделювання реальних життєвих ситуацій. Використання задач прикладного змісту – пов'язаних з купівлею та продажем, плануванням витрат, визначенням вартості, порівнянням цін, оптимізацією вибору – дає можливість переносити математичні знання у практичну площину, що формує в учнів економічну грамотність та здатність раціонально приймати рішення. Такі завдання розвивають уміння працювати з інформацією, аналізувати умовні та реальні ситуації, передбачати наслідки вибору та шукати найефективніший спосіб досягнення результату, що є важливими компонентами підприємницького мислення [34, с. 221].

Математичні ігри, задачі-головоломки, робота з таблицями та діаграмами сприяють розвитку структурованого стилю мислення, вмінню бачити закономірності й робити обґрунтовані висновки. Особливо корисними є сюжетні задачі економічного характеру, де учням пропонують виступити в ролі покупця, продавця, організатора заходу або навіть власника умовного «малого бізнесу». Такі ситуації сприяють формуванню відповідальності, далекоглядності та здатності прораховувати власні дії – якостей, що лежать в основі підприємливості. Включення математичного змісту у процес розвитку підприємливості дозволяє поєднувати логічну точність з практичною винахідливістю, забезпечуючи гармонійний розвиток і мислення, і особистісних якостей учнів молодшого шкільного віку.

Таким чином, ефективне формування підприємливості в початковій школі можливе лише за умови врахування вікової специфіки дітей. Знання особливостей мислення, поведінки, мотивації та емоційної сфери молодших школярів дозволяє педагогам цілеспрямовано розвивати в них необхідні риси й навички. Це забезпечує не лише успішне навчання, а й формування активної, відповідальної та ініціативної особистості, готової до викликів майбутнього.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМЛИВОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

2.1. Стан формування підприємливості учнів у сучасній початковій школі

Сучасна початкова освіта в Україні перебуває на етапі активного оновлення, зумовленого впровадженням Нової української школи. Одним із її ключових завдань є формування в учнів базових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації у швидкозмінному світі. Особливе місце серед них посідає підприємливість, яка передбачає здатність проявляти ініціативу, приймати рішення, діяти самостійно, працювати в команді, не боятися помилок і нести відповідальність за власні дії. Розвиток підприємливості у молодшому шкільному віці є важливим підґрунтям для становлення особистості, здатної орієнтуватися в соціально-економічному просторі та творчо мислити в реальних життєвих ситуаціях.

Підприємливість як ключова компетентність НУШ може формуватися не лише на уроках економіки, а й у процесі вивчення математики. У підручнику з математики для 3 класу підприємливість проявляється через завдання, що моделюють життєві ситуації, в яких учень має мислити економічно, планувати свої дії, приймати рішення та оцінювати результати. Такі завдання сприяють розвитку практичного мислення, ініціативності, відповідальності та вміння співпрацювати.

Основні типи завдань, у яких проявляється підприємливість:

- завдання з елементами фінансової грамотності;
- завдання на планування та прийняття рішень;
- задачі на виробництво, працю, обмін, торгівлю;
- завдання на вимірювання, планування часу та простору;
- дослідницькі й сюжетні задачі, пов'язані з реальними життєвими ситуаціями.

1. Завдання з елементами фінансової грамотності

Завдання з елементами фінансової грамотності є складовою підприємницької освіти, оскільки формують у здобувачів початкові навички управління грошовими ресурсами, необхідні для здійснення будь-якої економічної чи підприємницької діяльності. У таких задачах учні вчаться працювати з поняттями «ціна», «вартість», «бюджет», «прибуток», «витрати», «заощадження» – а саме ці категорії лежать в основі економічного мислення. Через розв’язування подібних задач діти опановують уміння приймати фінансові рішення: визначати найвигіднішу покупку, планувати витрати, оцінювати наслідки фінансових дій. Вони отримують досвід, максимально наближений до реальних ситуацій споживання та ведення дрібного підприємництва. Саме тому фінансові задачі офіційно входять до змісту наскрізної лінії «Підприємливість і фінансова грамотність» в освіті.

2. Завдання на планування та прийняття рішень

Завдання, що пов’язані з плануванням і прийняттям рішень, є підприємницькими, тому що вони моделюють один із ключових елементів підприємницької діяльності – процес вибору оптимальної стратегії дій за обмежених ресурсів. У таких задачах учні визначають, як найкраще розподілити час, матеріали, гроші чи інші ресурси, що безпосередньо розвиває компетентності, потрібні для ведення власної справи. Підприємництво завжди пов’язане з умінням аналізувати кілька варіантів, порівнювати їх ефективність, прогнозувати наслідки, приймати зважені рішення та нести відповідальність за вибір. Задачі цього типу розвивають стратегічне мислення, самостійність, ініціативність та вміння працювати з інформацією – саме ті характеристики, що визначені МОН як складові підприємливості в освітніх програмах. Таким чином, планувальні задачі прямо сприяють формуванню підприємницької компетентності

3. Задачі на виробництво, працю, обмін, торгівлю

Задачі, що пов’язані з виробництвом, працею, обміном і торгівлею, є суттю підприємницької діяльності, адже відображають базові економічні

процеси, у яких бере участь кожен підприємець. Через такі задачі діти знайомляться з логікою створення продукту (виробництво), його реалізації (торгівля), взаємодії між учасниками ринку (обмін) та цінністю праці як ресурсу. У цих завданнях часто розглядаються поняття собівартості, прибутку, витрат, доходу, рентабельності – ключові елементи бізнес-моделей. Вони дозволяють зрозуміти, як формується вартість товарів, що впливає на ціноутворення, як здійснюється продаж і як відбувається економічна взаємодія між людьми. Саме тому задачі цього типу офіційно використовуються для реалізації наскрізної лінії «Підприємливість і фінансова грамотність» у математиці, оскільки вони безпосередньо формують економічну та підприємницьку компетентність учнів.

Аналіз підручника Математика (С.П. Логачевська, Т.А. Логачевська, О.А. Комар) клас 3 [26]

У підручнику Світлани Логачевської загалом приділяється увага задачам із реального життя, розв'язуванням складених задач, задачам на взаємозв'язки між кількістю, ціною, загальною вартістю тощо – що створює поле для проявів підприємливості.

Також під час аналізу підручнику не було виявлено явного вказування, що підручник системно виділяє блоки «фінансові задачі», «планування витрат» чи «торгівлю» як окрему тему. Переважно завдання з підприємливістю «вбудовані» в загальні блоки задач із життя.

Сильні сторони (із погляду підприємливості): наявність комплексних задач, взаємозв'язків між величинами; можливість вставляти життєві ситуації.

Обмеження: відсутність чіткої систематизації блоків із фінансовим змістом, інколи завдання лишаються «математичними», без акценту на рішення життєвих питань.

1. Завдання з елементами фінансової грамотності

5 А. Розв'яжи задачу.

Мама заплатила за пакет борошна 15 грн, за пакет цукру — 20 грн, а за бублики стільки, скільки за борошно і за цукор разом. Яка вартість усієї покупки?

Рис. 2.1 Математика (С.П. Логачевська) 3 клас, с.9

2. Завдання на планування та прийняття рішень

8 Географічний атлас коштує 45 грн, а настінна фізична карта України — на 5 грн більше. Чи вистачить школяреві 100 грн, щоб придбати ці навчальні матеріали?

Рис. 2.2 Математика (С.П. Логачевська) 3 клас, с.12

7 Сім'я Левченків сплачує щомісяця 100 грн за інтернет-послуги. Донька вирішила допомогти — заощадила з кишенькових грошей 6 купюр по 10 грн і одну купюру 20 грн. Чи вистачить цієї суми для сплати рахунка інтернет-послуги за один місяць?

Рис. 2.3 (Математика (С.П. Логачевська) 3 клас, с.9)

3. Задачі на виробництво, працю, обмін, торгівлю

5 За перший день бригада робітників відремонтувала 30 м дороги, а за другий — на 10 м більше. Скільки всього метрів дороги відремонтувала бригада робітників за два дні?

Рис. 2.4 Математика (С.П. Логачевська) 3 клас, с.9

Аналіз підручника Математика (Скворцова С., Онопрієнко О.) 3 клас [39]

У підручнику Світлани Скворцової та Оксани Онопрієнко видно акцент на задачах-складених, задачах із двома діями або більше, проблемних задачах (Розв'язуємо складені задачі). Це створює простір для розвитку підприємливості, коли учень обирає шляхи розв'язання та аналізує різні варіанти.

Зокрема, у підручнику присутні задачі на час (наприклад, «за який час...», «скільки часу залишиться») — такі завдання стимулюють вміння планувати час.

Завдання на спільну роботу (операції спільної дії) також присутні у підручнику, що може наближати до тематики обміну, співпраці, спільної діяльності (у бізнес-контексті це нагадує спільні проекти).

Сильні сторони: явна присутність тем зі складеними задачами, задачами на час, співпрацею (спільна дія); можливість інтегрувати фінансові ситуації в такі задачі.

Обмеження: не завжди задачі подані як «економічні» чи «торговельні» за змістом — акцент на математичну сторону, а не на підприємливість; інколи життєвий контекст слабший. А також в порівнянні з підручником від Логачевської С.П., тут кількість завдань на підприємливість менша.

1. Завдання з елементами фінансової грамотності

3 Розкажи, як доповнити схеми до задачі 1.

1) У Славка було 3 монети по 2 грн. Мама дала йому ще 4 грн. Скільки грошей стало у хлопчика?

Було — ?, по взяти р.
 _____ — грн
 Стало — ?

Рис. 2.5 Математика (Скворцова С.О., Онопрієнко О.В.) 3 клас, с.18

2. Завдання на планування та прийняття рішень

1 «Збери» 10 рукавичок у пари — по дві. Скільки пар утворилось? Поміркуй, яку ще кількість рукавичок можна зібрати в пари. Склади відповідні рівності.

Числа 2, 4, 6, 8, 10... можна поділити на 2.
 Це парні числа.
 Числа 1, 3, 5, 7, 9... не можна поділити на 2.
 Це непарні числа.

Рис. 2.6 Математика (Скворцова С.О., Онопрієнко О.В.) 3 клас, с.10

3. Задачі на виробництво, працю, обмін, торгівлю

3) Столяр виготовив 14 табуретів, а столів — на 5 менше.
Скільки всього виробів він виготовив?

Рис. 2.7 Математика (Скворцова С.О., Онопрієнко О.В.) 3 клас, с.10

Аналіз підручника Математика (В.Г. Бевз, Д.В. Васильєва) 3 клас [7]

У підручниках Валентини Бевз та Дарини Васильєвої можна побачити, що вони містять «різноманітні завдання на формування й розвиток здатності практично діяти; завдання творчого характеру».

У підручнику В.Бевз можна чітко побачити, що для тем «Трицифрові числа», «Величини», «Геометричні фігури та величини» пропонуються дидактичні картки, завдання на узагальнення, але особливий фінансовий чи підприємливий контекст трапляється рідше .

Сильні сторони: увага до практичних задач, творчих завдань, можливість адаптації; підручник досить гнучкий у задачах на величини, вимірювання, час та ресурси.

Обмеження: відсутність чітких тематичних секцій, присвячених фінансовим питанням або підприємливості; економічний контекст менш акцентований.

1. Завдання з елементами фінансової грамотності

182. Мишко мав 80 грн. Половину грошей він витратив на фрукти, а четверту частину всіх грошей — на овочі.
Скільки грошей залишилося у Мишка?

Рис. 2.8 Математика (Бевз В.Г., Васильєва Д.В.) 3 клас, с.27

2. Завдання на планування та прийняття рішень

259. За пенал і шкільне приладдя тато заплатив 70 грн. Пенал коштував 57 грн. На скільки гривень пенал дорожчий за приладдя? Яке шкільне приладдя тато міг придбати?

Рис. 2.9 Математика (Бевз В.Г., Васильєва Д.В.) 3 клас с. 35

3. Задачі на виробництво, працю, обмін, торгівлю;

- 183.** Мрійниця і Поспішайко розбили клумбу розміром 56 дм на 23 дм. Зону із трояндами вони позначили червоним. Знайди довжину декоративного парканчика, яким можна обгородити цю зону.

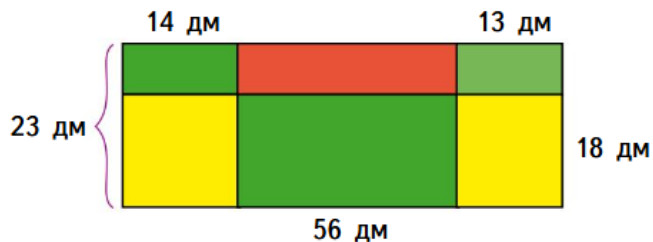

Рис. 2.10 Математика (Бевз В.Г., Васильєва Д.В.) 3 клас, с. 27

Аналіз підручника Математика (Н.О. Будна, М.В. Беденко) 3 клас [9]

Підручник містить традиційні задачі на обчислення: додавання, віднімання, множення, ділення в межах відповідних чисел. Є задачі на логічне мислення та аналіз, де учні мають робити висновки, порівнювати дані.

Завдань «на час» (типу «за який час...») явно менше, або вони не виділені як окрема категорія – підручник більше фокусується на кількісних задачах і операціях, ніж на часі.

Спільні задачі / задачі на спільну дію (кооперація) не явно представлені у форматі «двоє працюють разом», як бізнес-обмін чи спільний проєкт – акцент підручника радше математичний, ніж соціально-економічний.

Учні мають можливість обрати способи розв’язання: в підручнику є різні типи задач, які можуть заохочувати шукати альтернативні шляхи. Розвиток логічного мислення та вміння аналізувати: через структуру задач та вправ учні вчаться порівнювати варіанти і робити висновки.

Залучення самостійності: система завдань спрямована на те, щоб учні могли самостійно аналізувати вправи, не просто виконувати механічно.

Менше можливості для розвитку навичок планування часу або кооперації через економічні ситуації, адже контекст задач не дуже «бізнесовий».

Сильні сторони підручника

Відповідає Типовій освітній програмі й Державному стандарту початкової освіти. Гарно структурована система вправ: і обчислювальні, і логічні завдання. Розвиток логіки, просторової уяви, вміння аналізувати — це сприяє більш глибокому розумінню математики, а не тільки механічному рахуванню. Наявність робочих зошитів, діагностичних робіт, тестових завдань — це підвищує гнучкість у використанні підручника для оцінювання знань.

Обмеження підручника

Невелика кількість задач із «життєвим/економічним» контекстом: більшість завдань орієнтовані на математичні операції, а не на практичні підприємницькі ситуації. Мало задач, які стимулюють взаємодію (обмін, спільні проєкти), тому не так активно розвиваються соціальні навички через математику. Обмежений акцент на задачах на «час»: учні не так часто практикують планування часу у вигляді «за який час» або «скільки часу залишиться».

1.Завдання з елементами фінансової грамотності

361 Два однакові зошити коштують 12 грн. Скільки гривень коштують три такі зошити?

План розв'язування

- 1) Скільки гривень коштує один зошит?
- 2) Скільки гривень коштують три такі зошити?

Рис. 2.11 Математика (Будна Н. О., Беденко М.В.) 3 клас, с. 59

2.Завдання на планування та прийняття рішень

400 Вислови припущення, у якій дії виникне остача. Розв'яжи задачу і переконайся.

У торбинці було 32 цукерки. Їх розділили порівну між шістьма друзями, а кожну «зайву» цукерку поділили на 6 однакових шматочків. Скільки таких шматочків одержали?

Рис. 2.12 Математика (Будна Н. О., Беденко М.В.) 3 клас, с. 65

3.Задачі на виробництво, працю, обмін, торгівлю

383 Майстер виготовляє за 4 години 8 однакових кошків. Скільки таких кошків він виготовить за годину?

Рис. 2.13 Математика (Будна Н. О., Беденко М.В.) 3 клас, с. 63

У сучасних умовах реформування освіти особливої уваги потребує впровадження компетентнісного підходу, який передбачає розвиток у здобувачів освіти не лише знань, а й життєвих умінь і навичок. Однією з ключових компетентностей Нової української школи є підприємливість, що охоплює здатність ініціювати, планувати, приймати рішення, працювати в команді, творчо мислити та не боятися відповідальності. Формування цих якостей у молодших школярів є важливим завданням сучасного педагога, адже саме в цьому віці закладаються основи активної життєвої позиції, самостійності й уміння бачити можливості навколо себе.

З огляду на актуальність даного питання, варто розглянути передовий педагогічний досвід учителів початкових класів, які результативно впроваджують ідеї розвитку підприємливості у своїй практиці. Їхня діяльність демонструє, як через інтерактивні методи, проєктні технології, ігрові ситуації та міжпредметну інтеграцію можна виховувати у дітей ініціативність, організованість, комунікабельність і здатність до самовираження. Розглянемо досвід трьох педагогів, які представляють кращі приклади формування підприємливості серед учнів 3–4 класів.

1. Антонюк Ірина Василівна – учителька 3-Б класу, Криворізької гімназії №94

Ірина Василівна має понад 20 років педагогічного стажу та є прихильницею діяльнісного підходу у навчанні. Її головна мета – виховати в учнях не лише знання, а й здатність діяти, мислити стратегічно та приймати відповідальні рішення. Вона переконана, що підприємливість у молодшому шкільному віці формується через ігрові та практичні ситуації, які допомагають дітям бачити зв'язок між навчанням і реальним життям.

У своїй педагогічній діяльності вона активно використовує метод проєктів, ігрові технології, інтерактивні вправи та ситуаційне моделювання. Завдяки цим методам учні вчаться планувати власну діяльність, розподіляти ресурси, аргументувати свої рішення, а також розвивати критичне мислення. Наприклад, під час гри «Шкільний магазин» учні виступають у ролях продавців і покупців, рахують гроші, формують прибуток і витрати.

Ірина Василівна розробила серію практичних завдань, які інтегрують елементи фінансової грамотності у шкільні предмети. Так, на уроках математики вона пропонує дітям задачі, пов'язані з розрахунками вартості покупок, порівнянням цін, складанням бюджету тощо. На уроках української мови учні створюють рекламу власного вигаданого товару або послуги, що стимулює розвиток креативності та комунікативних навичок.

У своїй практиці Ірина Василівна активно створює завдання, які допомагають дітям розвивати підприємливість через реальні ситуації. Наприклад, під час інтегрованого уроку математики та «Я досліджую світ» вона пропонує учням вправу **«Склади бюджет класної подорожі»**. Діти отримують набір умов: вартість проїзду, ціни на вхідні квитки, оренду аудіогіда, витрати на перекус. Учні в групах повинні обрати оптимальний варіант подорожі, розрахувати загальну суму витрат та визначити, скільки грошей потрібно зібрати з кожного учня. Під час виконання вправи школярі не лише застосовують математичні знання, а й вчаться приймати рішення, порівнювати варіанти, шукати найвигідніший маршрут і вести діалог під час обговорення.

Ще однією поширеною вправою, яку вона застосовує на уроках математики є **«Шкільний магазин»**, у межах якої кожен учень отримує роль продавця або покупця. Вона створює набір «товарів» – олівці, зошити, наліпки, закладки – із різними цінами. Завдання передбачає: скласти чек покупця, визначити загальну суму покупки, розрахувати здачу з різних номіналів монет і купюр. Додатково ускладнена версія вправи включає поняття собівартості та прибутку: учням пропонується дізнатися, за якою

ціною умовний магазин «закупив» товар, і визначити, чи був продаж вигідним. Це розвиває економічне мислення та показує дітям логіку роботи бізнесу.

На уроках математики вона також застосовує вправу «**Майстерня подарункових коробок**», де учні працюють з вимірюванням довжини, ширини й висоти. Діти створюють схеми і моделі коробок із паперу, розраховують площу та периметр розгортки, кількість паперу, який потрібен для виготовлення і упаковки. Додаткове завдання – визначити, за якою ціною можна було б продавати такі коробки, якщо відома собівартість матеріалів. Завдяки цьому учні бачать, як математичні операції напряду пов'язані з виробництвом і торгівлею.

2. Пелих Тетяна Леонідівна – учитель 3-В класу, Криворізької гімназії №94

Тетяна Леонідівна – творчий педагог із 25-річним досвідом, який прагне формувати у дітей активну життєву позицію та навички соціальної взаємодії. Його підхід до розвитку підприємливості базується на вихованні в учнів ініціативності, відповідальності, лідерства та вмінні співпрацювати з іншими. Він упевнений, що вже в молодшому шкільному віці дитина може усвідомити значення праці, взаємодопомоги та командного результату.

У своїй роботі вона застосовує проєктно-дослідницький метод, метод проблемного навчання, технологію розвитку критичного мислення та кооперативне навчання. Вчитель організовує навчання у формі колективних мініпроєктів, де кожен учень виконує певну роль: організатора, дизайнера, рекламодавця, дослідника тощо. Такий підхід сприяє розвитку відповідальності, уміння домовлятися та враховувати думки інших.

Тетяна Леонідівна проводить інтегровані уроки, де учні розробляють власні ідеї для покращення шкільного середовища або допомоги громаді. Наприклад, у рамках проєкту «Добрі справи для школи» діти пропонували, як прикрасити коридор до свят, або планували шкільний благодійний ярмарок. У процесі реалізації цих завдань учні вчаться розподіляти ресурси, шукати

підтримку, презентувати свої ідеї – тобто формують реальні підприємницькі компетентності.

Приклади задач і вправ, які використовує Пелих Т. Л. на уроках математики для розвитку підприємливості

Приклад задачі: «Бюджет шкільного ярмарку»

Учням пропонується таблиця цін на матеріали (папір – 12 грн, клей – 25 грн, стрічки – 18 грн). Кожна група має 100 грн бюджету та повинна обрати, що саме купити для виготовлення виробів на ярмарок.

Учні повинні:

- скласти кошторис,
- порахувати загальну вартість,
- знайти, чи вистачить бюджету,
- запропонувати варіанти економії.

Такі вправи розвивають уміння оперувати числами, додавати, порівнювати, робити вибір та обґрунтовувати його.

Приклад задачі: «Плануємо час для підготовки свята»

Учням дається перелік завдань:

- зробити плакати – 40 хв,
- прикрасити клас – 30 хв,
- підготувати мініконцерт – 25 хв,
- розташувати столи – 10 хв.

Група має 60 хв часу та має вирішити:

- що вони встигнуть зробити,
- у якій послідовності,
- на що потрібно більше часу,
- чи потрібно залучити додаткових учнів.

Діти вчаться оцінювати часові ресурси, пріоритети, складати план – усе це ключові навички підприємливості.

Приклад задачі: «Мініфабрика з виготовлення листівок»

Група учнів виготовляє листівки. На одну листівку потрібно: 1 аркуш картону та 5 см стрічки. Є 12 аркушів картону і 70 см стрічки.

Питання:

- Скільки листівок можна виготовити?
- Чого вистачить більше – картону чи стрічки?
- Як можна збільшити виробництво (наприклад, обмінятися матеріалами з іншою групою)?

Такі завдання моделюють елементи підприємницького процесу: планування виробництва, використання ресурсів, пошук вигідних рішень.

З.Бекман Алла Василівна – учителька 4 класу, Криворізької гімназії №94

Алла Василівна – педагог із сучасним баченням освіти, яка активно впроваджує елементи STEAM-освіти та цифрові інструменти у процес навчання. Її головна мета – допомогти дітям навчитися мислити як майбутні творці ідей, проєктів та стартапів. На її думку, розвиток підприємливості у 4 класі є підготовкою до подальшої фінансової грамотності та відповідального ставлення до праці.

У своїй діяльності вона використовує метод проєктів, інтерактивні вправи, інформаційно-комунікаційні технології, а також кейс-метод. На уроках учні створюють мінібізнес-проєкти, розробляють логотипи, готують цифрові презентації, вчаться аргументувати свої ідеї. Застосування програми Canva чи PowerPoint допомагає розвивати креативність і навички візуального мислення.

Особливістю педагогічного підходу Алли Василівни є міжпредметна інтеграція. Наприклад, під час уроків математики діти розраховують прибутки та витрати у вигаданих компаніях, на уроках мови – пишуть рекламні тексти, а на образотворчому мистецтві створюють дизайн упаковки продуктів. Це допомагає школярам розуміти цінність знань у реальних життєвих ситуаціях.

1. Завдання з елементами фінансової грамотності

Приклад: «Бюджет кондитерської Солодка мрія»

Учням дається умова:

На виготовлення 1 порції печива потрібно:

- 200 г борошна (ціна 1 кг – 24 грн),
- 1 яйце (ціна 10 шт – 38 грн),
- 20 г цукру (ціна 1 кг – 36 грн).

Потрібно обчислити:

- Скільки коштує одна порція печива.
- Якщо випекти 10 порцій, скільки матеріалів треба?
- Якою буде собівартість 10 порцій?
- Якщо продавати 1 порцію по 12 грн, чи буде прибуток?

Приклад: «Відкриваємо шкільний кіоск»

Є три можливих товарних набори. Потрібно вибрати один:

Набір	Склад	Ціна закупівлі	Потенційний прибуток
А	20 олівців	100 грн	+40 грн
Б	10 фломастерів	110 грн	+45 грн
В	15 блокнотів	138 грн	+30 грн

Завдання:

- Розрахувати прибутковість кожного набору у відсотках.
- Вибрати найвигідніший варіант.
- Пояснити вибір (усно або письмово, використовуючи Canva).

Приклад: «Фабрика іграшок Мрійник»

Група «виробляє» паперові іграшки. Для однієї іграшки потрібно:

- 2 аркуші кольорового паперу,
- 1 паличка,
- 15 см стрічки.

У класі є:

- 50 аркушів паперу,
- 25 паличок,

- 4 м стрічки.

Питання:

- Скільки іграшок можна виготовити?
- Який ресурс закінчиться першим?
- Як можна збільшити виробництво (наприклад, обмінятися матеріалами з іншою групою)?
- Чи вигідно виробляти набори по 2 іграшки?

Отже, оскільки підприємливість є ключовою міждисциплінарною компетентністю Нової української школи, що охоплює ініціативність, відповідальність та здатність приймати рішення, і її формування має розпочинатися з молодшого шкільного віку. Математична освітня галузь має значний потенціал для розвитку цієї компетентності через інтеграцію наскрізної лінії «Підприємливість і фінансова грамотність» (завдання на планування, фінансові розрахунки, виробництво). Проте, аналіз підручників для 3 класу виявив, що ці завдання часто є «вбудованими» і не мають чіткої систематизації чи достатнього економічного акценту. Водночас, передовий педагогічний досвід доводить високу результативність цілеспрямованого розвитку підприємливості шляхом застосування інтегрованих уроків, проєктних технологій та моделювання реальних економічних ситуацій (як-от «Шкільний магазин», «Бюджет подорожі», «Мініфабрика»). Таким чином, для ефективного формування підприємливості необхідне систематичне та діяльнісне впровадження цих елементів в освітній процес.

2.2. Методичні прийоми і засоби розвитку підприємливості на уроках математики

Розвиток підприємливості на уроках математики в початковій школі передбачає створення такого освітнього середовища, у якому учні мають можливість проявляти самостійність, ініціативність, здатність обирати

способи розв'язання задач та оцінювати можливі результати. Математика як навчальний предмет володіє значним потенціалом у формуванні цих умінь, оскільки математичні дії та задачі часто передбачають вибір, аналіз, співставлення та прогнозування. Використання відповідних методичних прийомів дає змогу перетворити звичайні завдання на засіб розвитку підприємницького мислення.

Одним із найбільш ефективних підходів є *використання ситуацій вибору*, коли учням пропонують декілька можливих способів розв'язання або декілька маршрутів дій. Такий прийом сприяє формуванню відповідальності за прийняті рішення та тренує здатність обирати оптимальний варіант у конкретних умовах. Подібні завдання можуть містити різні стратегії обчислення, альтернативні шляхи досягнення результату чи можливість визначити економніший спосіб.

Важливим елементом формування підприємливості є *постановка проблемних питань та створення навчальних проблемних ситуацій*. Проблемний метод дозволяє учням зіткнутися з “відкритими” задачами, де не все визначено наперед. Дитина повинна сама встановити, яких даних бракує, які зв'язки слід побудувати та які математичні дії є необхідними. Це розвиває вміння бачити проблему, аналізувати ситуацію і пропонувати власні рішення – ключові складові підприємливості.

Не менш значущим прийомом є *моделювання життєвих та економічних ситуацій*, які можуть бути пов'язані з купівлею товарів, плануванням бюджету, підрахунком витрат часу або ресурсів, визначенням оптимальних варіантів дії. Навіть найпростіші задачі, адаптовані під реальні життєві сценарії, сприяють розвитку практичного мислення, навичок оцінки та прогнозування. Такі завдання допомагають учням застосовувати математичні знання у реаліях повсякденного життя.

До ефективних методичних засобів належать *робота в парах та групі завдання*, що моделюють елементи співпраці, розподілу ролей, спільного вибору стратегії. У таких вправах учні вчаться домовлятися, презентувати свої

міркування, брати відповідальність за частину роботи. Групові математичні задачі можуть виконувати функцію тренажеру командної роботи – компетентності, тісно пов'язаної з підприємницькою діяльністю та бізнес-проектами.

Певну роль у розвитку підприємливості мають також *ігрові та інтерактивні методи*, зокрема математичні квести, рольові ігри, міні-проекти. Під час таких форм роботи діти не лише виконують обчислення, а й планують стратегію, розподіляють ресурси, шукають ефективні шляхи досягнення мети. Ігровий контекст робить процес навчання природним і вмотивованим, а математичні навички стають інструментом досягнення конкретного результату.

До педагогічних засобів, які підтримують розвиток підприємливості, належать *візуальні моделі*, таблиці, діаграми, схеми, картки-рішення, навчальні інтерактивні плакати. Ці інструменти допомагають учням структуровано аналізувати інформацію, порівнювати альтернативи, бачити залежності та робити висновки. Використання таких засобів привчає дітей до логічного впорядкування даних та раціонального підходу – важливих компонентів економічного мислення.

Методичні прийоми розвитку підприємливості:

- ситуації вибору;
- проблемні запитання та проблемні ситуації;
- моделювання життєвих (у т.ч. економічних) ситуацій;
- групові та парні форми роботи
- рольові ігри й математичні квести;
- прийоми самостійного аналізу та обґрунтування рішень.

Засоби розвитку підприємливості:

- наочні моделі (схеми, таблиці, діаграми);
- картки-завдання з варіантами розв'язань;
- інтерактивні матеріали (онлайн-завдання, презентації, цифрові ресурси);

- навчальні проєкти та міні-проєкти;
- робочі зошити з практичним спрямуванням.

Наведені нижче завдання є авторськими розробками, створеними з урахуванням сучасних підходів до інтеграції підприємливості в освітній процес початкової школи. Вони мають на меті показати учням, що математика – це не лише обчислення, а інструмент для прийняття рішень, планування, вибору та аналізу реальних життєвих ситуацій. Кожна задача подана в цікавому сюжеті, який допомагає дітям зануритися у міні-бізнес-сценарії, моделюючи роботу крамничок, майстерень, сервісів чи ярмарків.

Такі завдання спрямовані на розвиток критичного та творчого мислення, вміння знаходити раціональні рішення та працювати з ресурсами. Вони мотивують учнів бути ініціативними, відповідальними, активними та розуміти основи підприємливості вже у молодшому шкільному віці. Запропоновані ситуації не входять до жодного чинного підручника, що робить їх унікальним доповненням до навчальної програми та дозволяє урізноманітнити уроки математики цікавими, практично значущими завданнями.

1. Смузі-бар «Вітамінка»

Третьокласники відкрили смузі-бар на шкільному ярмарку. Вони придумали 2 види смузі: «Малиновий вибух» і «Банановий драйв».

Для «Малинового вибуху» потрібно 3 малини та 1 банан на один стакан. Діти купили 24 малини і 10 бананів. Усі банани вирішили використати лише для «Малинового вибуху», а залишок малини віддати на інший рецепт.

Питання:

Скільки стаканів «Малинового вибуху» вони можуть зробити?

Розв'язання.

На 1 стакан треба 1 банан. Є 10 бананів → максимум 10 стаканів.

Перевіряємо малину: $10 \times 3 = 30$ малин потрібно, але маємо тільки 24 → малини вистачить лише на:

$24 \div 3 = 8$ стаканів.

Відповідь: обмежує малина → 8 стаканів.

2. Майстерня «Лего-будівничі»

Учні створили майстерню, де збирають тематичні набори LEGO. Щоб зробити один «космічний набір», потрібно 14 деталей. У дітей є 62 деталі. Але вони хочуть частину деталей (10 шт.) залишити для виставки.

Питання: Скільки готових наборів вони зможуть продати?

Розв'язання.

Доступні деталі: $62 - 10 = 52$.

Наборів: $52 \div 14 = 3$ набори (залишок не підходить).

Відповідь: 3 набори.

3. Пекарня «Шоколадна зірка»

Опис: Пекарня продає шоколадні мафіни. Одна партія – це 12 мафінів. За ранок вони спекли 4 партії, але 17 мафінів одразу замовила сусідня школа.

Питання: Скільки мафінів залишиться на продаж?

Розв'язання.

Спекли: $4 \times 12 = 48$.

Замовили: $48 - 17 = 31$.

Відповідь: 31 мафін.

4. Фестиваль повітряних зміїв

На фестивалі діти створюють змії. Для одного змія потрібно: 2 довгі палички; 3 короткі; 4 метри мотузки. Із запасів у гуртка: 30 довгих паличок; 45 коротких; 40 м мотузки.

Питання: Скільки зміїв можна зробити, якщо використати максимум матеріалів?

Розв'язання.

Довгі палички: $30 \div 2 = 15$ зміїв.

Короткі: $45 \div 3 = 15$ зміїв.

Мотузка: $40 \div 4 = 10$ зміїв.

Обмежує мотузка $\rightarrow 10$ зміїв.

5. Піцерія «Картопля-Фріда»

Піцерія продає міні-піци. Вони випікають їх на двох печах:

Перша пече 5 піц за годину

Друга – 8 піц за годину

Піцерія працювала 3 години. Одну годину друга піч була на ремонті.

Питання: Скільки міні-піц вдалося приготувати?

Розв'язання

1-ша піч: працює 3 год $\rightarrow 3 \times 5 = 15$.

2-га піч: працює 2 год $\rightarrow 2 \times 8 = 16$.

Разом: $15 + 16 = 31$.

Відповідь: 31 міні-піца.

6. Поштове агентство «Швидконісики»

Діти вигадали сервіс доставки листів усередині школи. За один обхід листоноша може рознести 12 листів. За день необхідно доставити 53 листи.

Питання: Скільки обходів потрібно зробити і скільки листів залишиться недоставленими після останнього повного обходу?

Розв'язання.

$53 \div 12 = 4$ обходи ($4 \times 12 = 48$).

Залишок: $53 - 48 = 5$ листів.

Відповідь: потрібно 4 повні обходи, залишиться 5 листів на додаткову доставку

7. Екобізнес «Здай батарейку – врятуй планету!»

Учні збирають батарейки та здають їх на переробку. За кожні 20 батарейок Екоцентр дає 1 пакунок насіння квітів. За місяць діти зібрали 137 батарейок.

Питання: Скільки пакунків насіння вони отримають і скільки батарейок залишиться?

Розв'язання.

$137 \div 20 = 6$ пакунків.

Використано: $6 \times 20 = 120$.

Залишок: $137 - 120 = 17$.

Відповідь: 6 пакунків насіння, 17 батарейок залишиться.

8. Крамничка подарунків

Марк виготовляє подарункові бокси. У кожен бокс він кладе: 2 блокноти; 1 ручку; 3 наліпки.

Запаси: блокноти – 28; ручки – 15; наліпки – 45.

Питання: Скільки повних боксів можна зробити?

Розв'язання.

Блокноти: $28 \div 2 = 14$ боксів.

Ручки: $15 \div 1 = 15$ боксів.

Наліпки: $45 \div 3 = 15$ боксів.

Обмежує блокнот $\rightarrow 14$ боксів.

9. Хендмейд-ярмарок «Мило від Міли»

Міла виготовляє натуральне мило. Її набір включає 4 шматочки. Вона зробила 50 шматочків. 18 забрали на подарунки, а решту вона хоче розкласти по наборах.

Питання: Скільки наборів вона продасть і чи щось залишиться?

Розв'язання.

Залишилося після подарунків: $50 - 18 = 32$.

Наборів: $32 \div 4 = 8$.

Залишок: 0.

Відповідь: 8 наборів, нічого не залишилося.

2.3. Експериментальна робота з розвитку підприємливості на уроках математики в учнів 3 класу

У кваліфікаційній роботі було проведено експериментальне дослідження, спрямоване на перевірку ефективності методики розвитку підприємливості молодших школярів на уроках математики.

Мета експерименту полягала у перевірці ефективності методики розвитку підприємливості молодших школярів під час уроків математики шляхом порівняння результатів експериментального класу, де до навчальної

програми додавалися завдання на розвиток підприємливих навичок, та контрольного класу, який працював за Типовою освітньою програмою. Експеримент проводився у три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний, що дозволяло простежити зміни у навчальній діяльності учнів і рівні розвитку підприємливості.

Для проведення дослідження було обрано Криворізьку гімназію № 94 КМР та два паралельні класи одного рівня навчання, які склалися приблизно з однакової кількості учнів в контрольному – 20 здобувачів освіти, а в експериментальному – 22. Це забезпечувало порівнянність результатів і мінімізацію впливу сторонніх факторів. Учителі обох класів погодилися на участь у експерименті, причому педагог експериментального класу проходив короткий інструктивний курс із впровадження методики, щоб ефективно використовувати додаткові завдання на підприємливість.

На констатувальному етапі застосовувалися різні інструменти для оцінки початкового рівня учнів. Зокрема, використовувався стандартизований тест з математики, щоб оцінити предметні знання, опитувальник або шкала для визначення рівня підприємницьких якостей, таких як ініціативність, відповідальність, здатність до планування і прийняття рішень, а також спостережувальна анкета вчителя та коротке інтерв'ю з деякими учнями для отримання якісної інформації про їхню активність і мотивацію.

На констатувальному етапі всі учні обох класів проходили початкове тестування. Тест з математики дозволяв відокремити рівень предметних знань від підприємницьких умінь, а опитувальники і анкети допомагали оцінити мотивацію та ставлення до навчання. Паралельно проводилося спостереження в класі, під час якого фіксували активність, ініціативність і самостійність учнів. Всі отримані дані зберігалися для подальшого порівняння після формувального етапу (ДОДАТОК А).

Формувальний етап експерименту передбачав планомірне впровадження методики в освітній процес. В експериментальному класі на кожному уроці математики додавалися завдання, спрямовані на розвиток

підприємливих навичок, серед яких проблемні задачі з вибором альтернатив, міні-проекти, командні завдання, математичні кейси з бюджетування та рольові ігри, пов'язані з прийняттям рішень. У контрольному класі навчання продовжувалося за Типовою освітньою програмою без додаткових завдань.

Особлива увага приділялася різним видам завдань для розвитку підприємливості. Це були проблемні задачі з реальними життєвими умовами, де учні обирали оптимальний варіант із обмеженими ресурсами, міні-проекти на кшталт планування ярмарку або створення «калькулятора» витрат і прибутку для уявного магазину, рольові ігри «продавець – покупець» із підрахунком цін і знижок, а також командні вправи з розподілом ролей (лідер, фінансист, маркетолог). Всі завдання включали математичні обчислення та елементи планування бюджету (ДОДАТОК Б, В, Г).

Формувальний етап тривав 9 тижнів, протягом яких у експериментальному класі один-два уроки на тиждень включали підприємницькі завдання. Перед його початком вчитель отримав методичні матеріали та тренінг, що пояснював цілі, приклади вправ і критерії оцінювання. Під час експерименту вівся щотижневий журнал, де фіксувалися проведені завдання і спостереження за активністю учнів.

Моніторинг під час формувального етапу здійснювався через проміжні діагностичні роботи, спостереження вчителя та анкети самооцінки учнів. Збиралися приклади учнівських робіт, які дозволяли оцінити якісні зміни у підприємливих навичках і вмінні працювати в команді. Це допомагало коригувати подальші завдання та стежити за прогресом учнів.

Контрольний етап передбачав повторне тестування за всіма інструментами, які застосовувалися на констатувальному етапі. Порівнювалися результати початкового і підсумкового тестування, аналізувався приріст знань і підприємницьких навичок, а також зміни у мотивації і ставленні до навчання. Для кількісного аналізу використовувалися середні значення, дисперсії та статистичні критерії для перевірки достовірності змін.

Констатувальний етап експерименту

Таблиця 2.1

Контрольний клас

№	Бали	Рівень розвитку підприємливості
1	22	Низький
2	35	Середній
3	28	Низький
4	40	Середній
5	45	Високий
6	30	Середній
7	25	Низький
8	37	Середній
9	42	Високий
10	20	Низький
11	33	Середній
12	27	Низький
13	38	Середній
14	44	Високий
15	32	Середній
16	26	Низький
17	36	Середній
18	41	Високий
19	29	Низький
20	34	Середній

Аналіз таблиці контрольного класу показує, що серед 20 учнів переважає **середній рівень розвитку підприємливості**: 9 учнів мають середній рівень, 4 – високий. Низький рівень спостерігається у 7 учнів (Іваненко А., Сидоренко М., Мельник І., Кузьменко Н., Литвиненко В., Гриценко Ю, Гавриш С.), що свідчить про те, що частина дітей потребує додаткової підтримки для розвитку підприємливих навичок. Високий рівень у 4 учнів демонструє наявність потенціалу, який може бути використаний для групової роботи і підтримки інших учнів. Середній рівень, який спостерігається у більшості учнів, вказує на наявність базових підприємливих якостей, однак вони ще недостатньо стабільні і потребують систематичного розвитку.

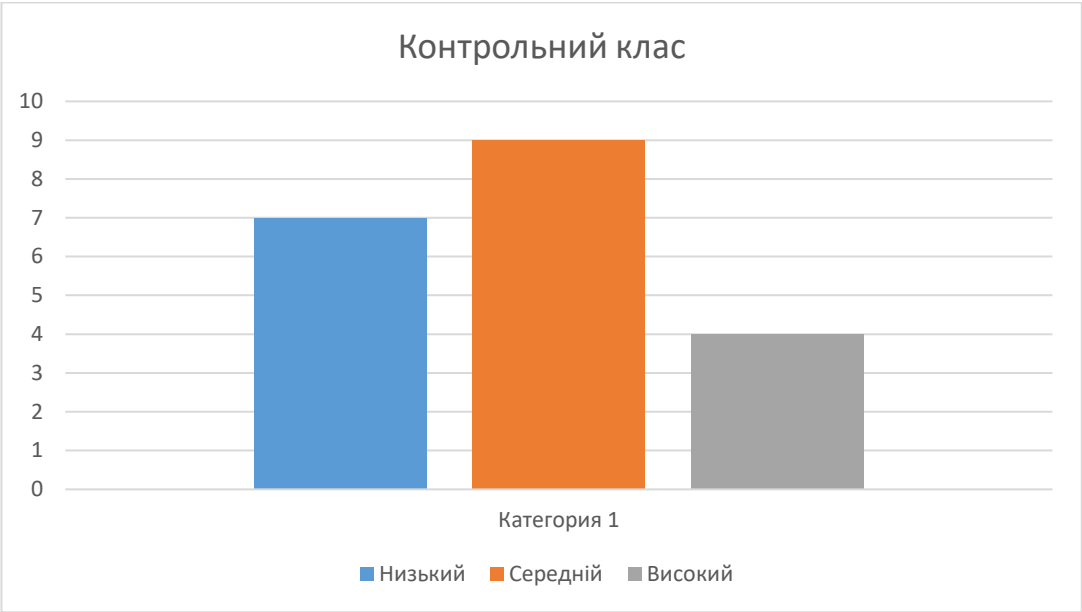

Рис. 2.1 Контрольний клас

Таблиця 2.2

Експериментальний клас

№	Бали	Рівень розвитку підприємливості
1	24	Низький
2	40	Середній
3	29	Низький
4	45	Високий
5	38	Середній
6	31	Середній
7	27	Низький
8	42	Високий
9	33	Середній
10	26	Низький
11	44	Високий
12	28	Низький
13	37	Середній
14	35	Середній
15	22	Низький
16	43	Високий
17	30	Середній
18	39	Середній
19	25	Низький
20	41	Високий
21	36	Середній
22	23	Низький

У експериментальному класі (22 учні) розподіл рівнів трохи інший. Середній рівень мають 9 учнів, високий – 5 учнів, низький – 8 учнів. Висока частка учнів із низьким рівнем (Бондар Л., Горець С., Сидоренко А., Романенко В., Мельник П., Грищенко Л., Федоренко В., Бойко Д.) вказує на те, що перед впровадженням методики розвиток підприємливості потребував значної підтримки. Проте серед учнів із високим рівнем спостерігаються ті, хто може виступати як приклад і лідер у групових завданнях під час формувального етапу експерименту.

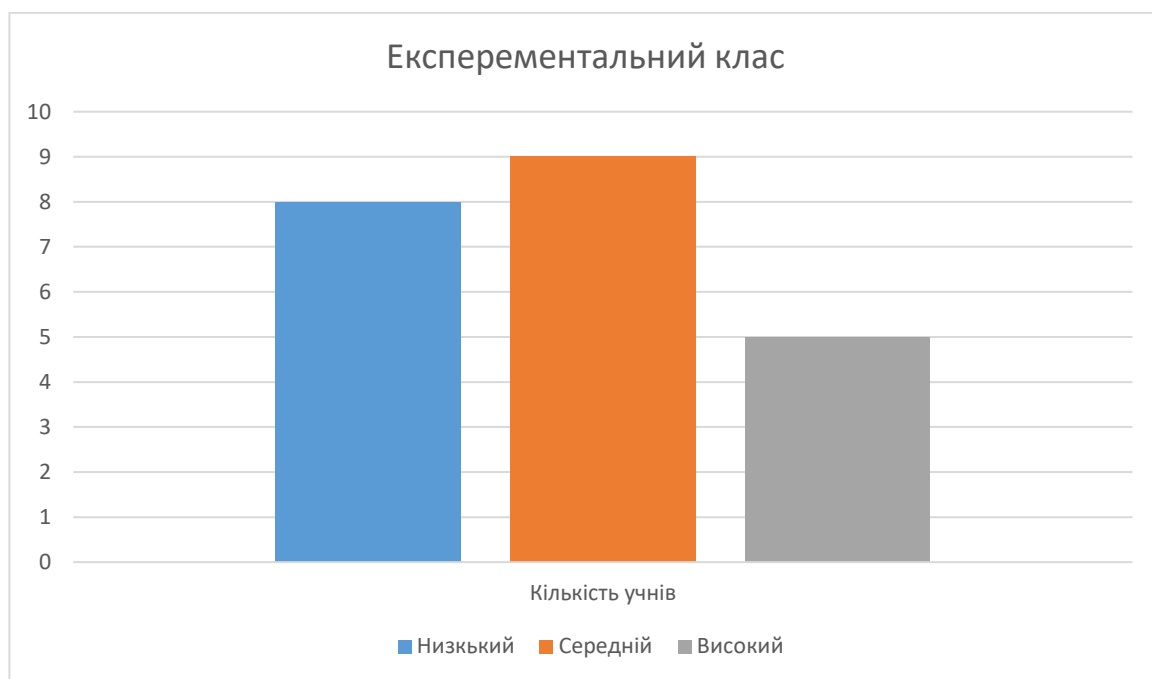

Рис.2.2 Експериментальний клас

Отже, констатувальний етап експерименту показав, що на старті обидва класи мали учнів з низьким, середнім та високим рівнями підприємливості, що робить їх порівнянними і дозволяє адекватно оцінити вплив методики розвитку підприємливих навичок у експериментальному класі. Наявність учнів із низьким рівнем у кожному класі свідчить про необхідність цілеспрямованих завдань для формування ініціативності, планування, самостійності та командної роботи.

Контрольний етап експерименту

Таблиця 2.3

Контрольний клас

№	Бали	Рівень розвитку підприємливості
1	43	Високий
2	37	Середній
3	24	Низький
4	37	Середній
5	46	Високий
6	23	Низький
7	29	Низький
8	38	Середній
9	43	Високий
10	25	Низький
11	36	Середній
12	22	Низький
13	39	Середній
14	45	Високий
15	34	Середній
16	32	Середній
17	37	Середній
18	42	Високий
19	31	Середній
20	35	Середній

Аналіз результатів контрольного класу показує, що після експериментального періоду кількість учнів із низьким рівнем підприємливості зменшилася з 6 до 5 учнів, середній рівень зберігся у 10 учнів, а високий рівень спостерігається у 5 учнів. Це свідчить про помірне підвищення рівня підприємливості, яке відбулося без цілеспрямованого використання спеціальної методики, і демонструє природний розвиток навичок в освітньому процесі.

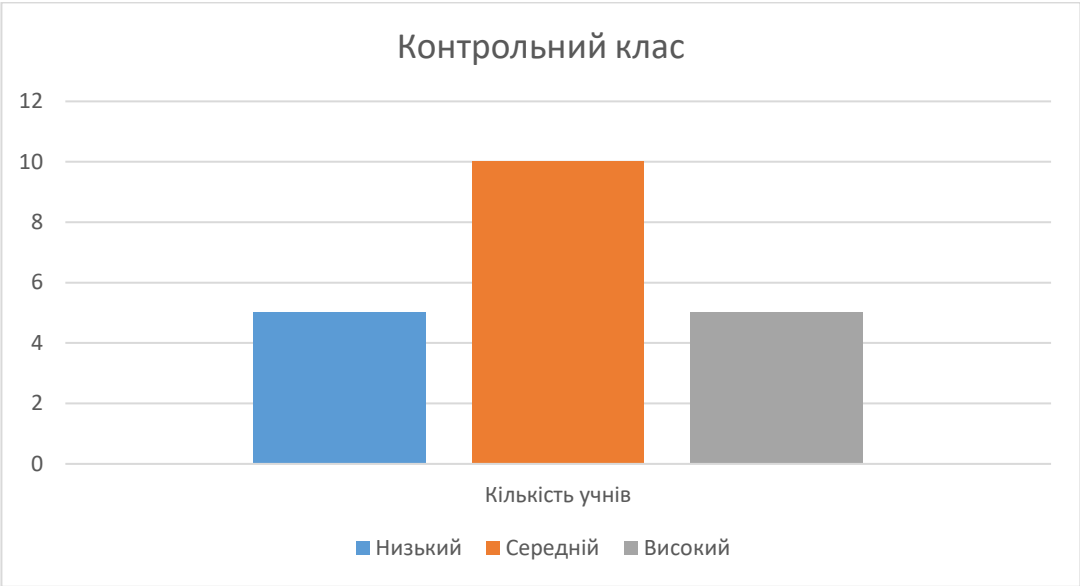

Рис. 2.3 Контрольний клас

Таблиця 2.4

Експериментальний клас

№	Бали	Рівень розвитку підприємливості
1	20	Низький
2	43	Високий
3	45	Високий
4	48	Середній
5	42	Високий
6	43	Високий
7	37	Середній
8	46	Високий
9	39	Середній
10	38	Середній
11	47	Високий
12	36	Середній
13	41	Високий
14	42	Високий
15	35	Середній
16	46	Високий
17	39	Середній
18	42	Високий
19	36	Середній
20	44	Високий
21	40	Високий
22	35	Середній

Результати експериментального класу демонструють суттєве підвищення рівня підприємливості: учнів із низьким рівнем практично немає 1 учень всього, середній рівень мають 9 учнів, а високий рівень досягли 12 учнів. Порівняно з констатувальним етапом, коли низький рівень спостерігався у 9 учнів, високий – у 5, результати показують значну позитивну динаміку, що підтверджує ефективність методики з використанням проблемних задач, рольових ігор і міні-проектів.

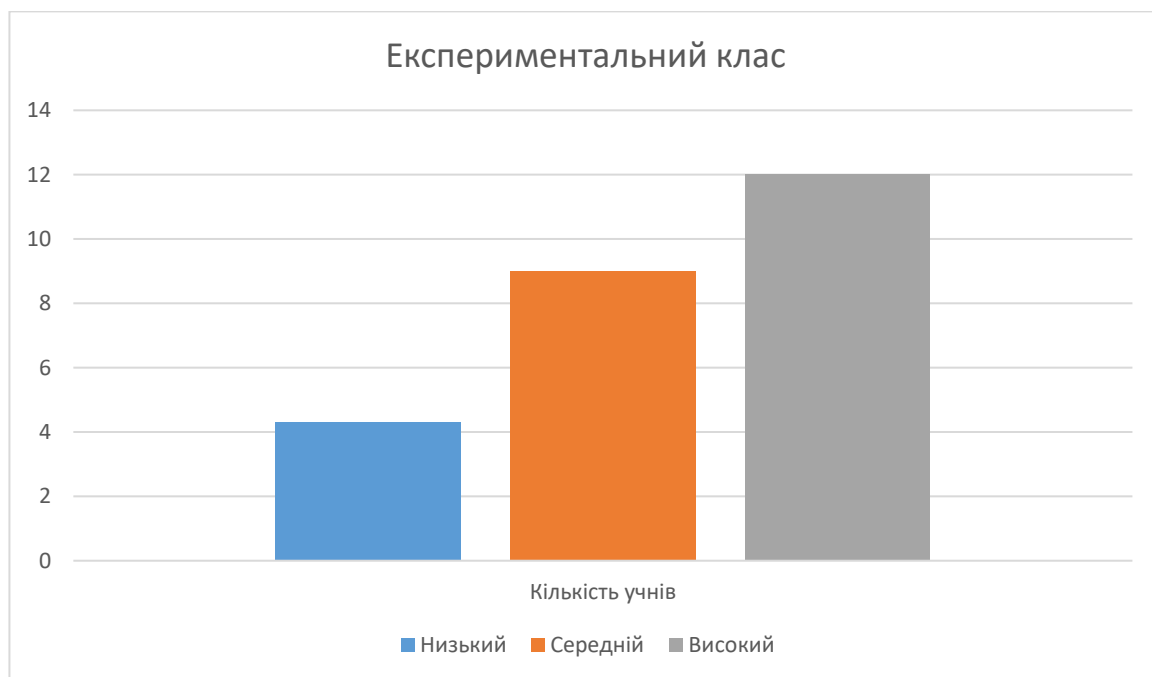

Рис. 2.4 Експериментальний клас

Проведене експериментальне дослідження дозволило всебічно оцінити ефективність запропонованої методики розвитку підприємливості молодших школярів на уроках математики. На констатувальному етапі було встановлено, що рівень сформованості підприємливих якостей у контрольному й експериментальному класах є приблизно однаковим та характеризується наявністю учнів з низьким, середнім та високим рівнями розвитку підприємливості. Це забезпечило порівнюваність вибірок і створило надійні умови для подальшого аналізу результатів методичної роботи. Стартові дані показали, що значна частина учнів має лише базові або недостатньо сформовані підприємницькі навички, що підкреслює актуальність і необхідність цілеспрямованих педагогічних впливів.

Під час формувального етапу в експериментальному класі систематично впроваджувалися завдання підприємницького спрямування: проблемні задачі, ситуації вибору, командні кейси, міні-проекти та рольові ігри. Такі різноманітні форми роботи забезпечили активну участь учнів, розвиток умінь планувати, аналізувати ресурси, приймати рішення та співпрацювати. Моніторинг протягом цього етапу засвідчив, що учні експериментального класу поступово демонстрували більшу самостійність, ініціативність і відповідальність порівняно з учнями контрольного класу. Це стало підставою очікувати позитивних результатів під час фінального вимірювання.

На контрольному етапі було зафіксовано значне зростання рівня підприємливості саме в експериментальному класі. Кількість учнів з високим рівнем збільшилася з 5 до 12, а число учнів з низьким рівнем скоротилося майже повністю — до одного учня. На відміну від цього, у контрольному класі зміни були незначними: кількість учнів із низьким рівнем зменшилася лише на одного, а високий рівень зріс лише на одного учня. Такий контраст чітко демонструє, що природний розвиток підприємливості в умовах традиційного навчання є набагато повільнішим і менш інтенсивним. Водночас цілеспрямоване впровадження методики забезпечує суттєву та стійку позитивну динаміку.

Отже, результати експерименту переконливо доводять ефективність запропонованої методики розвитку підприємливості молодших школярів на уроках математики. Систематичне використання проблемних задач, практично орієнтованих завдань, елементів гри та проектної діяльності сприяє істотному підвищенню рівня ініціативності, відповідальності, умінь приймати рішення та працювати в команді. Методика не лише позитивно вплинула на підприємницькі якості учнів, а й підвищила їх мотивацію до навчання та активність на уроках. Це підтверджує доцільність її застосування в освітній практиці та можливість подальшого вдосконалення і розширення на інші предметні галузі.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує, що поняття «підприємливість» є багатогранним і трактується дослідниками по-різному – від економічної категорії до універсальної особистісної якості, яка забезпечує здатність людини діяти ініціативно, творчо й відповідально. У багатьох сучасних дефініціях наголошується, що підприємливість охоплює не лише вміння генерувати ідеї та реалізовувати їх у практичній діяльності, а й здатність до ризику, стратегічного мислення, самостійного прийняття рішень, співпраці та ефективної комунікації. Водночас міжнародні та українські освітні стандарти підкреслюють її значення як ключової компетентності, необхідної для успішної адаптації особистості до динамічних суспільних змін, розвитку демократичного суспільства та економіки.

Розвиток підприємливості варто починати у молодшому шкільному віці, коли формуються базові риси характеру та мислення. Математична освіта особливо сприяє розвитку логічного, критичного й творчого мислення, умінь планувати, прогнозувати та приймати обґрунтовані рішення. Інтеграція підприємницьких підходів у навчання математики формує ініціативність, самостійність і відповідальність учнів.

Вікові особливості молодших школярів — допитливість, активна діяльність, готовність до пізнання нового — створюють передумови для розвитку ініціативності та творчості. Використання ігрових, практичних та наочно орієнтованих методів навчання допомагає опановувати навички прийняття рішень, співпраці та оцінювання власної діяльності.

Математика, через прикладні задачі, моделювання економічних процесів та проєктну діяльність, формує критичне, логічне й стратегічне мислення, вміння планувати й працювати в команді. Ефективність залежить від педагогічної майстерності вчителя, здатності створити проблемно орієнтоване та емоційно підтримувальне середовище, а також від добору методів, що стимулюють активну участь кожного учня.

Аналіз сучасних підручників показує наявність підприємницьких елементів, але вони не завжди виділені як окремий змістовий компонент, що потребує системного підходу. Педагогічний досвід свідчить, що інтеграція математичного матеріалу з практичними вправами, груповою роботою та мініпроектами підвищує ефективність формування підприємливості.

Результати експериментального дослідження підтвердили високу ефективність спеціально розробленої методики розвитку підприємливості молодших школярів на уроках математики. Порівняння показників контрольного та експериментального класів засвідчило, що саме цілеспрямоване використання проблемних задач, ситуацій вибору, міні-проектів, рольових ігор та командної роботи сприяло суттєвому підвищенню рівня підприємливості учнів. У той час як у контрольному класі зміни були мінімальними та зумовлені природним розвитком дітей, учні експериментального класу продемонстрували значний прогрес: кількість школярів із високим рівнем підприємливості зросла більш ніж удвічі, а низький рівень майже повністю зник.

Запропонована методика може бути рекомендована до широкого впровадження в освітній процес, оскільки вона не лише підвищує підприємливі якості учнів, а й активізує їхню навчальну діяльність, формує мотивацію та сприяє більш усвідомленому застосуванню математичних знань у практичних ситуаціях. Експеримент довів, що математика має потужний потенціал для розвитку підприємливості, якщо навчання організоване системно, творчо й орієнтовано на життєві завдання, які стимулюють ініціативність, відповідальність і самостійність молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Українська мала енциклопедія» — видатна пам'ятка української лексикографії. Н. О. Зубець. Сімферополь, 2002. № 32
2. Nicholson A.M. Moral Education for Children: Principles and Practices. London : Continuum International Publishing Group, 2010. 184 p.
3. Андреев А., Андреева О. Розвиток ініціативності та підприємливості здобувачів освіти у процесі роботи над STEM-проєктом у Новій українській школі. *Науковий журнал Хортицької національної академії*, 2024. (2(11), 7-15.
URL : <https://journal.khnnra.edu.ua/index.php/njKhNA/article/view/210>
4. Баніт Ю. Інноваційні технології формування підприємницької компетентності у фаховій підготовці студентів-майбутніх економістів. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 4(96), с. 4–16.
5. Бахмат Н. В. Формування основ фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики в Новій українській школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. №31. С.107–122.
6. Бахмат Н. Підготовка вчителів до формування підприємницької компетентності учнів закладів загальної середньої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 3-4(97-98). С. 3–12. URL: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.03-04/003-012>
7. Бевз В.Г. Математика: підруч. Для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч 1 / В.Г. Бевз, Д.В. Васильєва Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020 128 с. URL : <https://pidruchnyk.com.ua/1538-matematika-bevz-vasilyeva-3-klas.html>
8. Білова Ю.А. Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного про-філю. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2013. Вип. 7. С. 15–17
9. Будна Н.О., Беденко М.В. Математика : підручник для 3 кл.закладів загальн.середн.освіти : у 2-х ч. Тернопіль : Навчальна книга –

Богдан, 2020. 112с. URL : <https://pidruchnyk.com.ua/1539-matematyka-3-klas-budna.html>

10. Василюк А. І. Педагогіка підприємливості: теоретичні основи та практичні аспекти. Київ: Академвидав, 2024. 220 с.

11. Волошин О.О. Виховання підприємливості в учнів молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та середній школі*. 2018. Вип. 54. С. 70–75.

12. Воронова, В. С., Починок, Є. А. Підприємливість—ключова компетентність здобувача початкової освіти НУШ. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 14–15 квітня 2023 р. Львів. Торунь : Liha-Pres, 2023. с. 14-17.
URL : <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi73/0053710.pdf#page=14>

13. Гельбак А.М. Формування підприємливості учня як ключової компетентності для життя : методичні рекомендації. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2017. 24 с.

14. Гуломжон А. Формування підприємницьких компетенцій у школярів. *Scientificprogress*, 2022. 3, 944–951.

15. Державний стандарт початкової освіти (затверджений 21.02.2018 р. постановою №87 Кабінету Міністрів України) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Tex> (дата звернення 5.10.2025)

16. Дика Н., Марченко О. Дидактичні умови формування дослідницьких умінь в учнів початкової школи засобом міні-досліджень. [Актуальні питання гуманітарних наук](#). 2023. Вип. 65(1). С. 312-319.
URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2023_65%281%29_50

17. Довгань А., Мазуркевич І. Сучасні підходи до формування компетентності підприємливості та ініціативності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2015. № 6. С. 49–54

18. Завгородня Т. М. Формування підприємницької компетентності здобувачів загальної середньої освіти: зарубіжний досвід. *Гірська школа Українських Карпат*, (22), 2020. С. 189-193.
19. Закон України «Про освіту» (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 24.08.2025)
20. Захарова Г.Б., Голуб І.Ю. Формування фінансової грамотності на уроках математики в початковій школі. *Сучасні тенденції та концептуальні шляхи розвитку освіти і педагогіки* [зб. наук. пр.]: матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 19 травня 2021 р.). Київ, 2021. с.27-32.
21. Захарова Г.Б., Кирпа К.В. Методи та етапи формулювання підприємницьких компетентностей школярів. *The 9th International scientific and practical conference “Modern research in world science”* (November 28-30, 2022) SPC “Sci-conf.com.ua”, Lviv, Ukraine. 2022. С.806-811.
22. Захарова Г. Б., Кирпа К. В. Підходи до формування та розвитку підприємницьких компетентностей школярів. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі*: зб. матеріалів II Міжнародної науковопрактичної інтернетконференції, 22-23 листопада 2022 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ. «Видавництво Людмила». 2023. С.229-234.
23. Іванова О. Лідерство та комунікація в освіті : навч. посіб. Київ : Атіка, 2016. 256 с.
24. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч. посіб. Львів : Вид-во «Світ», 2019. 136 с.
25. Ключові компетентності для навчання упродовж життя (Європейські орієнтири)» 2018. <http://dlse.multycourse.com.ua/ua/page/15/5> (дата звернення: 2.10.2025)

26. Логачевська С.П. Математика : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Ч1 / С.П. Логачевська, Т.А. Логачевська, О.А. Комар. Київ: Літера ЛТД, 2020, 112 с. URL : <https://pidruchnyk.com.ua/1541-matematyka-3-klas-logachevska.html>

27. Макарова Н. А., Макаренко Т. А. Формування підприємницьких компетенцій у школярів. Науково-методичний електронний журнал «Концепт». Т. 32. 2017. С. 355–357

28. Макарук О. Л. Формування в молодших школярів підприємливості в контексті вимог Нової української школи. *Молодь і ринок*, 2019. С. 136–141.

29. Макарук О.Л. Формування підприємливості у молодших школярів: форми та методи. *Виховання дітей та учнівської молоді в контексті сучасних соціокультурних викликів*, 2022, 60-61.

30. Мартинишин А.Р., Калита Н.І. Формування підприємливості та фінансової грамотності учнів початкової школи. *Наука та освіта під впливом глобальних викликів : матеріали II Міжнародної науковопрактичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Чернігів, 15 липня 2025 р.). Research Europe, 2025. С.16-20. URL : <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2025/07/re-15.07.2025.pdf#page=16>*

31. Матяш О.І., Коваль О.С., Михайленко Л.Ф. Формування інтересу учнів до математичних задач та їх розв'язування. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: Зб. наук. праць. Вип. 65. Київ-Вінниця, 2022. С. 103-113.

32. Москаленко В., Сила Т. Підприємливість як творчість. Актуальні проблеми психології. 2010. Випуск 48. Том I. С. 38–45.

33. Паршук, С. М.; Яхновська, А. О. Психолого-педагогічні аспекти формування підприємливості та фінансової грамотності у молодших школярів. In: *The 13th International scientific and practical conference*

“Information activity as a component of science development” (April 04–07, 2023) Edmonton, Canada. International Science Group. 2023. 580 p. 2023. p. 334.

34. Прищепа С. М. Сутність та зміст поняття «підприємницька компетентність». «YoungScientist». 2016. № 5 (32). С. 367–370. (Серія – Педагогічні науки).

35. Прищепа С.М. Формування підприємницької компетентності учнів у сучасній школі: зарубіжний досвід. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021 р. №75. Т.2. С. 75-78.

36. Руденко В. Формування та розвиток підприємницьких компетентностей школярів шляхом практичної та прикладної спрямованості уроків математики: навч. посіб. / упоряд. Л. Ткаченко. Кропивницький: комун. Закл. «Кіровогр. Облас. ін-т післядиплом. пед. освіти ім. Василя Сухомл.», 2021. 84 с

37. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Нова українська школа: методика навчання математики у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів. Харків : Вид-во "Ранок", 2020. 320 с.

38. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Розвиток економічного мислення молодших школярів на уроках математики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2022. С. 102–106.

39. Скворцова С.О. Математика: підручник для 3 кл. закл. Загал. Серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч1/ Світлана Скворцова, Оксана Онопрієнко. Харків: вид-во «Ранок», 2025, 144 с. URL : <https://pidruchnyk.com.ua/1512-matematyka-3-klas-skvorcova.html>

40. Трусова Л. А. Особливості формування підприємницьких компетенцій школярів за умов соціального партнерства. URL : <https://science-education.ru/ru/article/view?id=5757>

41. Уроки з підприємницьким тлом : навчальні матеріали / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. *Шкільна академія підприємництва*.

URL:http://saeukraine.org.ua/ua/resource/uroki_z_pidpriemnytskim_tlom(дата звернення: 30.06.2022).

42. Фінанси підприємств: підручник/ О. Б. Курило та ін. Київ : Вид. дім «Кондор», 2020. 340 с.

43. Формування ключової компетентності «Ініціативність і підприємливість» на уроках математики. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-klyuchovo-kompetentnosti-iniciativnist-i-pidpriemlivist-na-urokah-matematiki-80348.html> (дата звернення: 07.09.25).

44. Формування основ фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики в новій українській школі URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/251123/248587> (дата звернення: 22.10.2025)

45. Шеліган О. Н. Підприємницька компетентність у наукових рецепціях вчених. Педагогічна освіта: теорія і практика. *Психологія. Педагогіка*. 2019. № 31. С. 86–90.

46. Шпак Н.О., Ярошевич Н. Б., Побурко О. Я. Фінанси, гроші та кредит: навч. посіб. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2018. 416с.

47. Яхновська Аліна, Єрошенко Кароліна, Шпачинський, Ігор. Формування навичок підприємливості в початковій школі. Філософсько-педагогічні засади та перспективи розвитку. *Молодий вчений*, 2023, 4 (116): 58-63.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Опитувальник для визначення рівня розвитку підприємливості учнів 3 класу.

Обери відповідь, яка найбільше тобі підходить.

Пояснення шкали:

3 бали – завжди

2 бали – інколи

1 бал – майже ніколи

Питання 1. Ініціативність

Я часто пропоную свої ідеї на уроці.

3 / 2 / 1

Мені подобається брати участь у нових видах роботи.

3 / 2 / 1

Я люблю самостійно починати виконання завдання, навіть без підказок.

3 / 2 / 1

Питання 2. Планування і організація

Перед тим як щось робити, я продумую, як виконати роботу найкраще.

3 / 2 / 1

Я можу розподілити свій час так, щоб встигнути виконати завдання.

3 / 2 / 1

Я можу пояснити, навіщо виконую певне завдання і який буде результат.

3 / 2 / 1

Питання 3. Прийняття рішень

Я можу вибрати найкращий спосіб розв'язання задачі.

3 / 2 / 1

Якщо є кілька варіантів виконання роботи, я можу обрати той, що підходить мені найбільше.

3 / 2 / 1

Я вмію пояснити свій вибір.

3 / 2 / 1

Питання 4. Відповідальність

Я доводжу справу до кінця, навіть якщо вона складна.

3 / 2 / 1

Я дотримуюся правил у груповій роботі.

3 / 2 / 1

Я намагаюся виправити помилки, якщо щось зробив неправильно.

3 / 2 / 1

Питання 5. Комунікація і командна робота

Я вмію працювати в парі або групі.

3 / 2 / 1

Я можу вислухати думку інших і погодитись або запропонувати своє.

3 / 2 / 1

Я беру участь у спільному вирішенні задачі.

3 / 2 / 1

Питання 6. Творчість і пошук нових ідей

Я пропоную нестандартні способи розв'язання.

3 / 2 / 1

Мені подобається вигадувати нові ідеї або варіанти виконання завдань.

3 / 2 / 1

Я люблю завдання, у яких можна проявити фантазію.

3 / 2 / 1

Підрахунок балів

Максимальний бал: 54

Мінімальний: 18

Рівні розвитку підприємливості

Високий рівень (41–54 бали)

Учень проявляє ініціативність, самостійно приймає рішення, планує роботу й активно працює в команді.

Середній рівень (29–40 балів)

Є основи підприємливості, інколи потребує підтримки вчителя у прийнятті рішень та плануванні.

Низький рівень (18–28 балів)

Учень рідко проявляє самостійність, потребує значної допомоги, не завжди бере участь у груповій роботі.

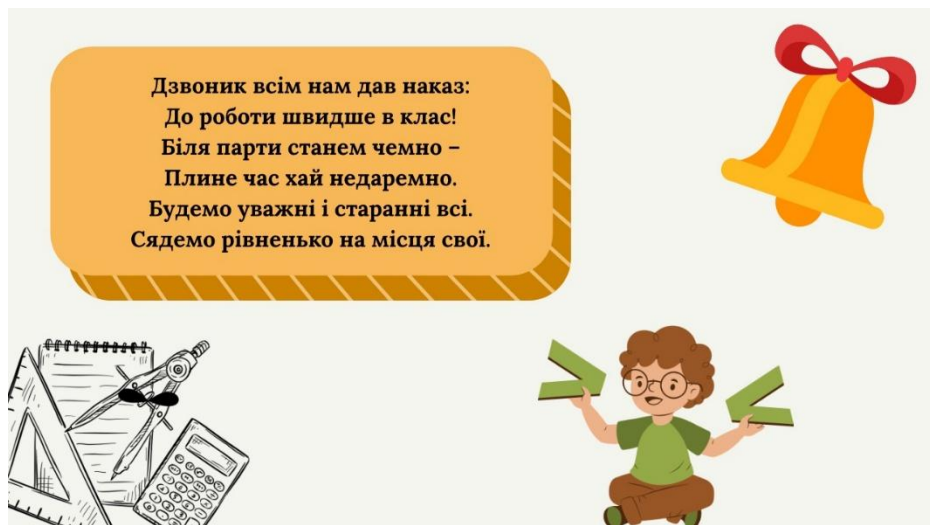
КОНСПЕКТ №1 УРОКУ З МАТЕМАТИКИ ДЛЯ 3 КЛАСУ**Клас:** 3**Тема.** Зв'язок дій додавання і віднімання. Грошові одиниці.**Мета:** формувати вміння встановлювати зв'язок між діями додавання і віднімання, вчити застосовувати цей зв'язок під час розв'язування практичних задач, пов'язаних з грошима (обчислення вартості, решти, суми покупок).**Дидактична задача:** показати практичне застосування математичних умінь у повсякденному житті, зокрема у фінансових ситуаціях.**Розвивальна задача:** формувати прийоми аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.**Обладнання:** Будна Н.О., Беденко М.В., Математика. 3 клас. Вид-во Навчальна книга. 2020.**Тип уроку :** комбінований.**Методи і прийоми роботи:** розповідь, бесіда, пояснення, самостійна робота учнів.**Місце проведення:** клас**Форма проведення:** офлайн**ХІД УРОКУ****I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ (1-2 хв)**

- Усім доброго раночку, рада вас бачити на уроці математики.
- Перевірте, чи є у вас усе потрібне для уроку: звичайний зошит з математики , ручка або олівець, те чим ви пишете.

1. Емоційне налаштування на урок.

Дзвоник всім нам дав наказ:
До роботи швидше в клас!
Біля парти станем чемно –
Плине час хай марно.

Будемо уважні і старанні всі.
Сядемо рівненько на місця свої.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ (2-3 хв)

1. Каліграфічна хвилинка

- Відкриваємо звичайні зошити і записуємо сьогоднішнє число і класна робота (один учень коментує для всього класу).
- Прописуємо число 73.

IV. ФОРМУВАННЯ НОВИХ ЗНАТЬ ТА СПОСОБІВ ДІЇ (10 хв)

- Сьогодні ми поговоримо з вами про гроші і навчимося ними користуватися. Зверніть увагу на завдання №33.

33

В одній гривні 100 копійок.
1 грн = 100 коп.

- 1) Скільки потрібно таких монет, щоб отримати 1 грн?
- 2) Виконай дії спочатку з гривнями, а потім — із копійками.

$$23 \text{ грн } 60 \text{ коп.} + 12 \text{ грн } 10 \text{ коп.} = \boxed{} \text{ грн } \boxed{} \text{ коп.}$$

$$48 \text{ грн } 90 \text{ коп.} - 17 \text{ грн } 20 \text{ коп.} = \boxed{} \text{ грн } \boxed{} \text{ коп.}$$

- Прочитайте, будь ласка, верхню частину завдання. Там сказано: **«В одній гривні 100 копійок. 1 грн = 100 коп.»**
- Гривня — це наша основна грошова одиниця. У кожній гривні є 100 маленьких частинок — копійок.
(Показую монети 50 коп., 10 коп.)

– Подивіться на малюнок монети. Яка це монета? (Діти: 50 коп.)

Пригадаємо: 100 копійок — це 1 гривня. Скільки разів по 50 копійок потрібно взяти, щоб отримати 100 коп.?

Записую на дошці: 50 коп. + 50 коп. = 100 коп. = 1 грн.

– Отже, потрібно дві монети по 50 копійок. Спробуйте самі дізнатися, скільки разів по 10 копійок ми візьмемо, щоб у нас була 1 грн.?

Частина 2. “Виконай дії спочатку з гривнями, а потім — із копійками.”

23 грн 60 коп. + 12 грн 10 коп.

1. Спочатку працюємо з гривнями: 23 грн + 12 грн = 35 грн

2. Працюємо з копійками: 60 коп. + 10 коп. = 70 коп.

3. Перевіряємо, чи копійок не більше ніж 100 (тоді треба буде “перевести” в гривні).

4. Тут 70 коп < 100, тому нічого переводити не треба.

5. Отже, маємо: 35 грн 70 коп.

– Ми з вами вже порахували гроші, тепер розв’яжемо задачу, щоб їх витратити. Прочитайте умову.

Тато зайшов у продуктовий магазин. Він купив хліб за 18 грн., молоко за 26 грн. та пачку масла за 40 грн. На касі він розрахувався купюрою у 100 гривень.

Запитання: Скільки решти має повернути продавець татові?

– Про що ця задача? (про покупки у магазині);

– Що купив тато і скільки це коштувало? А скільки грошей він дав касиру?

– Чи можемо ми одразу відповісти на запитання? (Ні)

– Чому? (Бо ми не знаємо скільки тато витратив)

– То якою буде перша дія? (Ми дізнаємось скільки коштують всі покупки разом)

– Правильно. І як ми це зробимо? (Додамо ціни всіх продуктів: 18 + 26 + 40)

– Чудово! Коли ми дізнаємось загальну суму витрат, що будемо робити далі? (Віднімемо цю суму від 100 гривень)

– Чому саме від 100? (Бо 100 гривень – це гроші, які тато дав продавцю)

– Молодці! Ми склали план: спочатку знаходимо загальну вартість покупки, а потім – решту.»

– Давайте розглянемо декілька цікавих вправ, які вам сподобаються (учні починають виконувати завдання)

1. Майстерня «Лего-будівничі»

Учні створили майстерню, де збирають тематичні набори LEGO. Щоб зробити один «космічний набір», потрібно 14 деталей. У дітей є 62 деталі.

Але вони хочуть частину деталей (10 шт.) залишити для виставки.

Питання:

Скільки готових наборів вони зможуть продати?

Розв'язання.

Доступні деталі: $62 - 10 = 52$.

Наборів: $52 \div 14 = 3$ набори (залишок не підходить).

Відповідь: 3 набори.

2. Пекарня «Шоколадна зірка»

Пекарня продає шоколадні мафіни. Одна партія – це 12 мафінів.

За ранок вони спекли 4 партії, але 17 мафінів одразу замовила сусідня школа.

Питання:

Скільки мафінів залишиться на продаж?

Розв'язання.

Спекли: $4 \times 12 = 48$.

Замовили: $48 - 17 = 31$.

Відповідь: 31 мафін.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ, ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ І НАВИЧОК (10 - 15 хв)

У Сашка було **70 гривень 50 копійок**. Він купив конструктор за **58 гривень 25 копійок**.

Запитання: Скільки грошей залишилося у Сашка після покупки?

- Прочитайте задачу та скажіть про що вона? Якою дією ми можемо знайти скільки грошей залишилось у Сашка після покупки?
- Про що ця задача? (Про те, як Сашко купував конструктор)
- Скільки грошей було у Сашка спочатку? (70 гривень 50 копійок)
- Скільки коштує конструктор? (58 гривень 25 копійок)
- Яке головне запитання задачі? (Скільки грошей залишилося у Сашка)
- Якою дією ми знаходимо залишок або решту? (Дією віднімання)
- Правильно, нам потрібно від початкової суми відняти суму витрат.
- Ми маємо справу з гривнями та копійками одночасно. Як зручніше виконувати віднімання? (Можна спочатку відняти гривні, а потім копійки)
- Добре, давайте віднімемо.
- Як будемо віднімати гривні? (70 грн. – 58 грн.)
- Як будемо віднімати копійки? (50 коп. – 25 коп.)
- Записуємо розв'язання в зошити.

Розв'язання

70 грн – 58 грн = 12 грн
50 коп. – 25 коп. = 25 коп.

Відповідь:

12 грн 25 коп.

КОНСПЕКТ №2 УРОКУ З МАТЕМАТИКИ ДЛЯ 3 КЛАСУ**Клас:** 3

Тема. Подорож до магазину. Взаємозв'язок між ціною, кількістю та вартістю.

Мета: Формувати навички грошових розрахунків, вчити планувати покупки, розвивати фінансову грамотність та підприємливість.

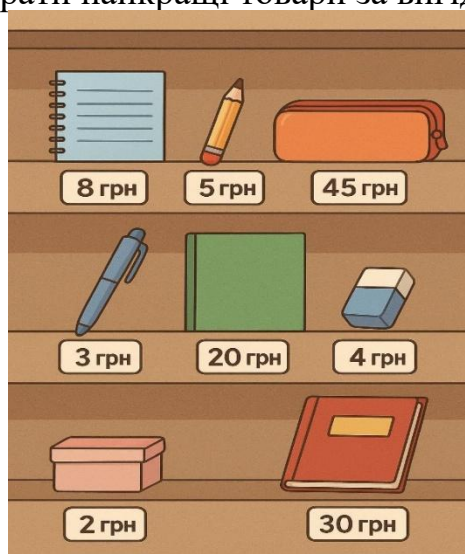
Дидактична задача: показати практичне застосування математичних умінь у повсякденному житті, зокрема у фінансових ситуаціях.

Розвивальна задача: формувати прийоми аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ (2-3 хв)

— Сьогодні у нас незвичайний урок. Ми перетворимо наш клас на магазин. Уявіть, що ви отримали першу зарплату — 200 гривень.

— Ваше завдання — спланувати покупки так, щоб купити якомога більше корисних речей для дому чи школи, але не перевищити бюджет у 200 гривень і отримати якомога менше решти. Ви маєте проявити справжню підприємливість: вибрати найкращі товари за вигідною ціною.

- Отже, у вас є 200 гривень. Подивимося на наші товари. Припустимо, ви хочете купити кілька зошитів та пенал.
- Ціна одного зошита – 8 грн. Ціна пеналу – 45 грн.

- Скільки коштують 3 зошити та 1 пенал? Чи вистачить вам грошей на цю покупку?
- Про що ця задача? (Про планування покупки зошитів та пеналу)
- Яка ціна зошита? (8 грн) А пеналу? (45 грн)
- Скільки зошитів ми хочемо купити? (3 зошити)
- Чи можемо ми одразу дізнатися загальну вартість? (Ні, спочатку треба порахувати вартість зошитів)
- Якою буде перша дія? (Множення: 8 грн $\times$ 3)
- Якою буде друга дія? (Додавання вартості зошитів і пеналу)
- Якою буде третя дія? (Порівняння отриманої суми з нашим бюджетом 200 грн)

Розв'язання

- 1) $8 \text{ грн} \times 3 = 24 \text{ грн}$
- 2) $24 \text{ грн} + 45 \text{ грн} = 69 \text{ грн}$
- 3) $200 \text{ грн} - 69 \text{ грн} = 131 \text{ грн}$

III. ФОРМУВАННЯ НОВИХ ЗНАНЬ ТА СПОСОБІВ ДІЇ (10 хв)

- Добре, ви купили зошити і пенал, у вас ще є гроші. Тепер ви хочете купити яблука.

В одному магазині продають 3 кг яблук за 60 гривень. В іншому магазині 1 кг таких самих яблук коштує 22 гривні.

Завдання підприємця: Де вигідніше купити яблука?

- Що нам потрібно порівняти? (Ціну за 1 кілограм в обох магазинах)
- У другому магазині ціна відома? (Так, 22 грн за кг)
- А в першому магазині відома ціна за кілограм? (Ні, відома ціна за 3 кг)
- Якою буде перша дія? (Поділити 60 грн на 3 кг, щоб дізнатися ціну за 1 кг у першому магазині)
- Якою буде друга дія? (Порівняти ціни 20 грн і 22 грн)

- 1) $60 \text{ грн} \div 3 \text{ кг} = 20 \text{ грн}$
- 2) $20 \text{ грн} < 22 \text{ грн}$

- Який вибір зробить справжній підприємець? (Купить яблука в першому магазині, бо там дешевше)
- Вірно. Щоб бути успішним, треба вміти рахувати і порівнювати ціни!

1. Піцерія «Картопля-Фріда»

Піцерія продає міні-піци. Вони випікають їх на двох печах:

Перша пече 5 піц за годину

Друга – 8 піц за годину

Піцерія працювала 3 години. Одну годину друга піч була на ремонті.

Питання:

Скільки міні-піц вдалося приготувати?

Розв'язання

1-ша піч: працює 3 год $\rightarrow 3 \times 5 = 15$.

2-га піч: працює 2 год $\rightarrow 2 \times 8 = 16$.

Разом: $15 + 16 = 31$.

Відповідь: 31 міні-піца.

2. Поштове агентство «Швидконісики»

Діти вигадали сервіс доставки листів усередині школи.

За один обхід листоносець може рознести 12 листів. За день необхідно доставити 53 листи.

Питання:

Скільки обходів потрібно зробити і скільки листів залишиться недоставленими після останнього повного обходу?

Розв'язання.

$53 \div 12 = 4$ обходи ($4 \times 12 = 48$).

Залишок: $53 - 48 = 5$ листів.

Відповідь: потрібно 4 повні обходи, залишиться 5 листів на додаткову доставку

3. Екобізнес «Здай батарейку – врятуй планету!»

Учні збирають батарейки та здають їх на переробку.

За кожні 20 батарейок екоцентр дає 1 пакунок насіння квітів.

За місяць діти зібрали 137 батарейок.

Питання:

Скільки пакунків насіння вони отримають і скільки батарейок залишиться?

Розв'язання.

$$137 \div 20 = 6 \text{ пакунків.}$$

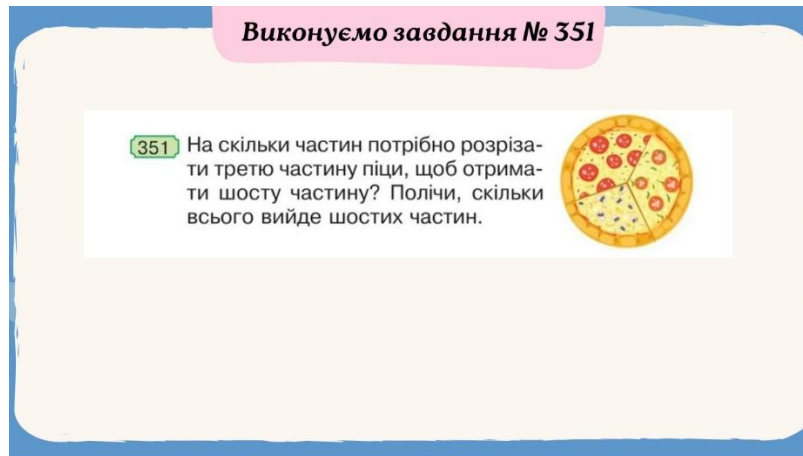
$$\text{Використано: } 6 \times 20 = 120.$$

$$\text{Залишок: } 137 - 120 = 17.$$

Відповідь: 6 пакунків насіння, 17 батарейок залишиться.

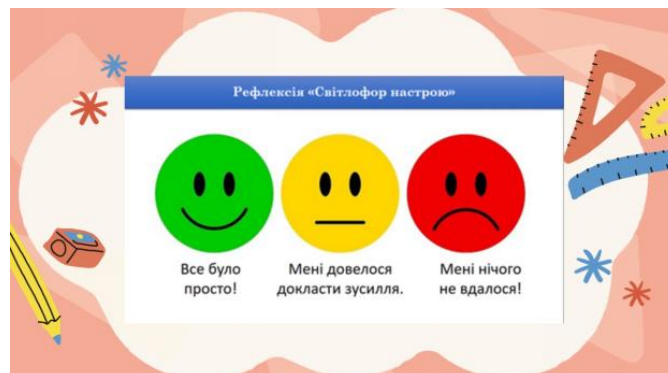
IV. РЕФЛЕКСІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (1-2 хв)

1. Домашнє завдання

2. Рефлексія «Світлофор настрою»

– Прошу вас розповісти мені як вам було на уроці? Що саме вам найкраще вдалося? Чи сподобався вам урок? Можливо є питання за цією темою?

- Я дякую вам за увагу. До нових зустрічей

ДОДАТОК Г**КОНСПЕКТ №3 УРОКУ З МАТЕМАТИКИ ДЛЯ 3 КЛАСУ****ТЕМА УРОКУ: ВПРАВИ І ЗАДАЧІ НА ЗАСТОСУВАННЯ ТАБЛИЦІ ДІЛЕННЯ.**

Дата: 04.11.2025 р.

Клас: 3-Б

Тема. Вправи і задачі на застосування таблиці ділення на 6.

Мета:

- формувати вміння розв'язувати задачі, актуалізувати вміння учнів розв'язувати прості та складені задачі на застосування таблиці ділення числа 6;

- розвивати підприємливості в процесі вивчення данної теми;

Дидактична задача: формувати вміння розв'язувати задачі на знаходження частки за допомогою таблиці ділення числа 6.

Розвивальна задача: формувати прийоми аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення.

Обладнання: Будна Н.О., Беденко М.В., Математика. 3 клас. Вид-во Навчальна книга. 2020.

Тип уроку : комбінований.

Методи і прийоми роботи: розповідь, бесіда, пояснення, самостійна робота учнів.

Місце проведення: клас

Форма проведення: офлайн

ХІД УРОКУ**I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ (1-2 хв)**

– Усім доброго раночку, рада вас бачити на уроці математики.
– Перевірте, чи є у вас усе потрібне для уроку: звичайний зошит з математики, ручка або олівець, те чим ви пишете.

1. Емоційне налаштування на урок.

Дзвоник всім нам дав наказ:
До роботи швидше в клас!
Біля парти станем чемно –

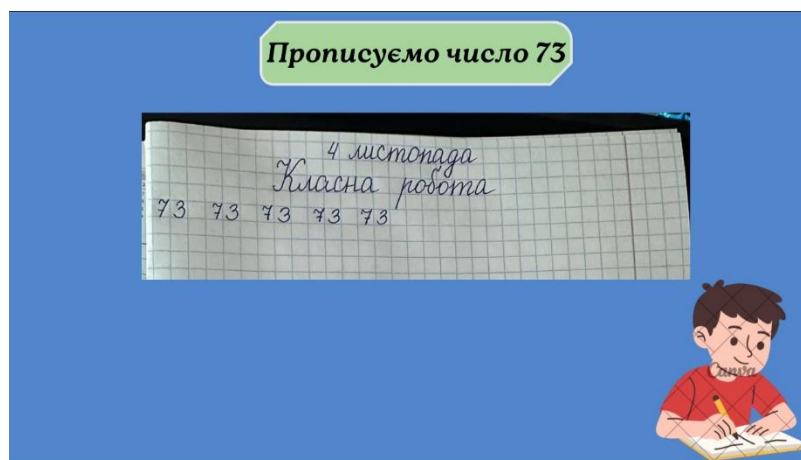
Плине час хай не даремно.
Будемо уважні і старанні всі.
Сядемо рівненько на місця свої.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ (2-3 хв)

1. Каліграфічна хвилинка

- Відкриваємо звичайні зошити і записуємо сьогоднішнє число і класна робота (один учень коментує для всього класу).
- Прописуємо число 73.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ ТА СПОСОБІВ ДІЇ (5хв)

1. Усно виконуємо завдання № 404

Виконуємо усно № 404

404	$5 \cdot 4$	$7 \cdot 5$	$3 \cdot 4$	$24 : 6$	$12 : 6$	$30 : 6$
	$2 \cdot 5$	$6 \cdot 3$		$48 : 6$	$54 : 6$	

с. 66

IV. ФОРМУВАННЯ НОВИХ ЗНАНЬ ТА СПОСОБІВ ДІЇ (10 хв)

Завдання № 400. Прочитайте уважно умову задачі. У якій дії виникне остача? Розв'яжи та надай відповідь. (одного з учнів викликаємо до дошки)

400 Вислови припущення, у якій дії виникне остача. Розв'яжи задачу і переконайся.

У торбинці було 32 цукерки. Їх розділили порівну між шістьма друзями, а кожну «зайву» цукерку поділили на 6 однакових шматочків. Скільки таких шматочків одержали?

Завдання № 383. Прочитайте уважно умову задачі. Яким способом можна вирішити задачу? (одного учня викликаємо до дошки)

383 Майстер виготовляє за 4 години 8 однакових кошків. Скільки таких кошків він виготовить за годину?

Завдання № 372 та 382. Виконайте дії з іменованими числами:

372 Виконай дії з іменованими числами.

25 грн 80 коп. – 13 грн 60 коп.

24 м 16 см + 36 м 42 см

37 м 29 см – 19 м 6 см

382 Виконай дії з іменованими числами.

48 грн 30 коп. : 6

16 м 32 см : 4

7 грн 10 коп. · 6

6 м 3 см · 3

– Виконуємо завдання і коментуємо обчислення, а допоможе мені зараз ... (учні по черзі обчислюють і коментують)

– Чудово! Дякую за допомогу! Дякую за правильне коментування!

Завдання № 363. За допомогою якої дії можна виконати швидко цю задачу? (один з учнів викликається до дошки)

363 Кожна з двох коробок із тістечками коштує 36 грн. В одній коробці 4 тістечка, а в іншій — 6 тістечок. У якій коробці ціна одного тістечка менша? На скільки гривень?

Завдання № 361. Уважно прочитайте умови завдання та дайте відповіді на запитання. Яким способом можна вирішити це завдання?

361 Два однакові зошити коштують 12 грн. Скільки гривень коштують три такі зошити?

План розв'язування

- 1) Скільки гривень коштує один зошит?
- 2) Скільки гривень коштують три такі зошити?

– Давайте розглянемо декілька цікавих вправ, які вам сподобаються (учні починають виконувати завдання)

1. Смузі-бар «Вітамінка»

Третьюокласники відкрили смузі-бар на шкільному ярмарку. Вони придумали 2 види смузі: «Малиновий вибух» і «Банановий драйв».

Для «Малинового вибуху» потрібно 3 малини та 1 банан на один стакан. Діти купили 24 малини і 10 бананів. Усі банани вирішили використати лише для «Малинового вибуху», а залишок малини віддати на інший рецепт.

Питання:

Скільки стаканів «Малинового вибуху» вони можуть зробити?

Розв'язання.

На 1 стакан треба 1 банан. Є 10 бананів → максимум 10 стаканів.

Перевіряємо малину: $10 \times 3 = 30$ малин потрібно, але маємо тільки 24 → малини вистачить лише на:

$24 \div 3 = 8$ стаканів.

Відповідь: обмежує малина → 8 стаканів.

2. Крамничка подарунків

Марк виготовляє подарункові бокси. У кожен бокс він кладе:

- 2 блокноти

- 1 ручку

- 3 наліпки

Запаси:

блокноти – 28

ручки – 15

наліпки – 45

Питання:

Скільки повних боксів можна зробити?

Розв'язання.

Блокноти: $28 \div 2 = 14$ боксів.

Ручки: $15 \div 1 = 15$ боксів.

Наліпки: $45 \div 3 = 15$ боксів.

Обмежує блокнот → 14 боксів.

3. Фестиваль повітряних зміїв

На фестивалі діти створюють змії. Для одного змія потрібно:

- 2 довгі палички
- 3 короткі
- 4 метри мотузки

Із запасів у гуртка:

- 30 довгих паличок
- 45 коротких
- 40 м мотузки

Питання:

Скільки зміїв можна зробити, якщо використати максимум матеріалів?

Розв'язання.

Довгі палички: $30 \div 2 = 15$ зміїв.

Короткі: $45 \div 3 = 15$ зміїв.

Мотузка: $40 \div 4 = 10$ зміїв.

Обмежує мотузка → 10 зміїв.

РУХАНКА (3 хв)

– Погляньте, у всіх так?

– Чудово, усі справилися з цим завданням! Молодці!

Переходимо до оголошення домашнього завдання.

VI. РЕФЛЕКСІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

(1-2 хв)

1. Домашнє завдання

– Домашні тренувальні вправи. Виконати завдання 410, 411 на сторінці

67 - 68.

Домашнє завдання

с. 67 - 68

410 $24 : 6 + 24$ $30 + 30 : 6$ $48 : 6 + 48$ $42 - 42 : 6$
 $18 : 6 + 18$ $54 + 54 : 6$ $12 : 6 + 12$ $36 - 36 : 6$

67

411 Кожен рейс порома триває 6 годин. Від початку роботи минуло 22 години.
 1) Скільки рейсів зробив пором?
 2) Скільки годин пройшло від початку рейсу, що триває?

2. Рефлексія «Світлофор настрою»

Рефлексія «Світлофор настрою»

Все було просто!

Мені довелося докласти зусилля.

Мені нічого не вдалося!

– На цьому наш урок закінчено. Дякую вам за активну роботу на уроці, у вас вийшло виконати усі завдання. Гарного всім дня, до зустрічі!